

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

Hoivan merkitys lastenkodista itsenäistyvien poikien kanssa työskentelyssä

Johanna Ahmed

Kansalais- ja nuorisotyön koulutusohjelma (210 op)

04/2016

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Koulutusohjelman nimi

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Johanna Ahmed	Sivumäärä 49 ja 1 liitesivu
Työn nimi Hoivan merkitys lastenkodista itsenäistyvien poikien kanssa työskentelyssä	
Ohjaava(t) opettaja(t) Miia Forsten, Sanna Pylkkänen	
Työn tilaaja ja/tai työelämäohjaaja Palmukoti Vantaa / Sonja Snellman	
Tiivistelmä Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli saada selville hoivan käyttö ja sen merkitys lastensuojelun sijais-huollosta itsenäistyvien poikien kanssa työskentelyssä. Opinnäytetyössä on keskitytty yhden yksityisen lastensuojelulaitoksen poikien kanssa tehtävän jälkihuolto – ja tukityöskentelyn tarkasteluun. Työn avulla toivottiin saavan sekä ohjaajien että poikien ääni ja toiveet kuuluviin siltä osin, että työskentelyä voitaisiin jatkossa kehittää hoivan näkökulmasta, mikäli tarvetta menetelmän käytölle ilmenisi. Tietope-rustalla on saatu tukea menetelmän tärkeydelle lastensuojelun jälkihuollon työskentelyssä. Menetelminä aineiston keruussa tässä opinnäytetyössä käytettiin teemahaastatteluja, jotka tehtiin pojil-le sekä havainnointia. Havainnointi rajautui poikien ja heidän ohjaajien tapaamisten havainnointiin. Tämän opinnäytetyön tulosten on tarkoitus olla alkukartoitus lastenkodin tukityöskentelyn kehittämisel-le. Poikien haastatteluissa sekä tukityön havainnoinnissa ilmeni, että he ovat pääsääntöisesti tyytyväisiä tukityöskentelyyn, mutta toivoivat kuitenkin enemmän ajan viettoa ja yhteistä aikaa ohjaajan kanssa. Pojat kokivat, että luotettavalta aikuiselta he vastaanottaisivat mielellään enemmän hoivaa kuin tällä hetkellä saavat. Ohjaajan hoivaavalla työllä taas oli selkeästi rauhoittava vaikutus poikiin.	
Asiasanat poikatyö, lastensuojelu, hoiva	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Name of the Degree Programme

ABSTRACT

Author Johanna Ahmed	Number of Pages 49
Title Using care as a method with boys starting independent life after living in a children`s home	
Supervisor(s) Miia Forsten, Sanna Pylkkänen	
Subscriber and/or Mentor Palmukoti Vantaa, Sonja Snellman	
Abstract The meaning of this thesis was to find out if care is used as a method when working with boys who are starting their independent life after living in a children`s home. The questions were if boys get the care what they need and how they feel about it and how does it show in the working process. In this thesis the information was collected by theme interviews for boys and by observing the working process between the boys and their instructors. The theory section gave support for the results from interviews and observing. From the results of the interviews and observings it shows that the boys are in general satisfied for the support they get from their instructors but they still reach out for more care concentrated working.	
Keywords boywork, childprotection, care	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 POIKIEN KANSSA TYÖSKENTELY	8
2.1 Isättömät pojat naisten vallassa	17
2.2 Poikien kanssa työskentely lastenkodissa	19
2.3 Nuoruus kehitysvaiheena	21
2.3.1 Varhaisnuoruus	22
2.3.2 Varsinainen nuoruus	22
2.3.3 Jälkinuoruus	23
2.4 Kiintymyssuhdeteoria	28
3 TYÖSKENTELYN ESIMERKKEJÄ	33
4 AINEISTOT, MENETELMÄT JA ANALYYSI	39
4.1 Poikien yksilöhaastattelut	40
4.2 Ohjaajien haastattelut	42
4.3 Havainnointi aineistonkeruu menetelmänä	42
5 TULOKSET	43
5.1. Poikien haastatteluiden tulokset	43
5.2. Havainnointien tulokset	46
6 POHDINTA JA KEHITTÄMISEHDOTUKSET	48
LÄHTEET	49
LIITTEET	50

1 JOHDANTO

Tämä opinnäytetyö on tehty yksityisen lastensuojelun sijaishuoltolaitoksen tilauksesta. Työssä ei mainita sijaishuoltolaitoksen nimeä, eikä haastateltavien nimiä, jotta yksityisyyden suoja säilytetään. Myöhemmin työssä tilaajaa kutsutaan nimellä lastenkoti ja esimerkkitapausten henkilöiden nimet ovat muutettu.

Vuonna 2014 Suomessa oli 15006 huostaan otettua ja kodin ulkopuolelle sijoitettua 0-17-vuotiasta lasta ja nuorta. Kaikista huostaan otetuista lapsista ja nuorista poikia oli 53%. Kodin ulkopuolelle sijoitettujen poikien määrä on pysytellyt tyttöjen vastaavaa määrää korkeammalla 1990-luvulta lähtien (Terveysten ja hyvinvoinninlaitos, Tilastoraportti 25/2015, 4.12.2015.) Huostaan otetuilla nuorilla on sijoituksen jälkeen oikeus sijoittavan kunnan tarjoamaan jälkihuoltoon. Jälkihuoltoa tarjotaan 17-21-vuotiaille nuorille tueksi itsenäistymiseen. (Lastensuojelulaki, 76§.) Viimeisimpien sijoitustietojen mukaan huostassa olevien lasten osuus vastaavaan väestöön oli 1% vuonna 2014, kun taas 16-17-vuotiaiden osuus oli 3,4%. (Terveysten – ja hyvinvoinninlaitos, Tilastoraportti 25/2015, 4.12.2015.) Näiden tilastojen valossa näkyy, että nykyään lapsia sijoitetaan kodin ulkopuolelle yhä vanhempana, usein vasta nuoruusiässä. Tämä asettaa suuria haasteita lastenkotien ammattilaisille työskennellä nuoren kanssa, koska aikaa työskentelylle on hyvin vähän itsenäistymisen kolkuttaessa ovela. Ongelmaksi muodostuu usein, kun mietitään mitä pitäisi alkaa lyhyessä ajassa hoitamaan; tunne-elämän traumoja ja puutoksia perushoidossa ja huolenpidossa, vai arjen haasteita? Herää kysymys, mikä on syy ja mikä seuraus? Pojat nousevat näissä kysymyksissä erityisesti esille, sillä heidän kanssaan työskentely on usein juuri arjen hallintaan liittyvää. Jospa arki alkaisi sujumaan paremmin, mikäli ensin nuori poika saisi aikuiselta turvaa ja tukea ja tulisi hoivatuksi? Näitä kysymyksiä vien tässä opinnäytetyössäni eteenpäin ja pyrin löytämään vastauksia niihin eri menetelmiä käyttäen.

Opinnäytetyöni aihe on minulle hyvin tärkeä ja läheinen. Työskentelen lastensuojelun sijaishuollossa ja asiakkaitani ovat sekä huostaan otetut lapset ja nuoret että itsenäistyvät jälkihuollon piiriin kuuluvat nuoret. Olen pitkään tehnyt nuorten poikien kanssa ohjaustyötä ja pojat ovat minua kiinnostava ihmisryhmä. Tässä työssä tutkin poikien kanssa työskentelyä itsenäistymisvaiheessa ja erityisesti hoivan käyttöä me-

netelmänä poikien kanssa työskennellessä. Itse käytän hoiva-menetelmää paljon ohjaustyössä ja minulla on erityisen hyviä kokemuksia menetelmän käytöstä nuorusikäisten poikien kanssa työskentelyssä.

Nuorilla sijaishuollon piiriin tulevilla pojilla saattaa olla taustallaan väkivalta –ja päihderikoshistoriaa. Heillä voi esiintyä myös käytöshäiriöitä ja impulssikontrollin puutetta. Olen havainnut työssäni, että poikiin suhtaudutaan ajoittain ennakkoluuloisesti. Olen ryhtynyt tammikuussa 2015 tietoisesti panostamaan hoivan käyttöön yhden nuoren kanssa ja käytän näitä havaintoja ja työskentelyn tuloksia tässä työssäni esimerkkinä. Työssäni tuon esiin myös muita hoivaavia ohjaustilanteita eri poikien kanssa.

Lastensuojelun sijaishuollossa hoivan käyttö ei ole vielä vakiintunut menetelmä. Tarkasteltuani eri kuntien lastenkotien internet-sivujen kautta menetelmiä, joita henkilökunta käyttää, ei hoiva noussut niissä esille. Hoivatuksi tuleminen on meille jokaiselle hyvin tärkeää. Huostaan otetuilla lapsilla ja nuorilla saattaa olla suuriakin puutoksia hoivassa ja huolenpidossa. Tämä taas voi altistaa käytöshäiriöihin ja kiintymyssuhdepulmiin. Tämän takia halusin tehdä työn, jossa tuodaan esiin tuloksia hoivaamisen kautta.

Lastenkodissa, jossa työskentelen, käytetään hoivaa hyvin vähän itsenäistyvien nuorten kanssa ja poikien kanssa ei tällä hetkellä ollenkaan. Tässä työssäni haastatelen myös jälkihuollon ohjaajia sekä poikia, joiden kanssa tällä hetkellä lastenkodissa työskennellään. Työni tavoitteina on tuoda esiin hoivan käytön merkityksellisyyttä itsenäistymisen kynnyksellä ja herättää jälkihuollon ja sijaishuollon ammattilaiset ajattelemaan ja näkemään työtänsä kokonaisvaltaisemmin. Konkreettisesti työni on tutkimus ja selvitys menetelmän käytöstä ja alkukartoitus työn tilaajalle menetelmän laajempaa kehitystä ja käyttöönottoa varten. Menetelminä opinnäytetyössäni käytän havainnointia sekä teemahaastatteluja, joiden tuloksia analysoin.

Tämän työn on tarkoitus olla silmiä avaava ja ajatuksia herättävä lastensuojelun jälkihuollon ja sijaishuollon ohjaajille. Työni on tiedon ja havaintojen sekä kokemusten keräämistä jota voisi tulevaisuudessa hyödyntää kehittämistyössä yksikössäni. Olen mukana työryhmässä, joka työstää sijaishuollon ja jälkihuollon välistä yhteistyötä, polkua, ja tässä työryhmässä tulemme varmasti tarvitsemaan työni tuloksia jotta

voimme kehittää työtämme ja toimintamalliamme edelleen. Työssäni käytän malliesimerkkejä ja esitän tuloksia, joita olen itse saanut työskennellessäni itsenäistyvien poikien kanssa ja käyttäessäni hoivaa toimintamenetelmänä työskentelyssä. Yhteisöpedagogisen näkökulman työhöni tuon tarkastelemalla nuorten osallisuutta ja nuoruuden kehitystä.

Työpaikkani arvoihin kuuluu yksilöllisyys, oikeudenmukaisuus ja avoimuus. Toteutamme jokaisessa yksikössä perheterapeuttista hoitomallia, joka tarkoittaa käytännössä mahdollisimman kodinomaisten olosuhteiden luomista sijaishuollossa asuville lapsille ja nuorille. Juuri tästä johtuen myös lapsien ikähaarukka on suuri, 6-18v. Harvoin perheissäkään on seitsemän saman ikäistä lasta. Lasten ikäerot opettavat jo laitosasumisen aikana heitä kohtelemaan toisiaan perheenjäseninä. Hoivamenetelmän kehittäminen ja vieminen itsenäistymistyöskentelyyn näin ollen sopisi hyvin yksiköidemme arvoihin ja toimintatapoihin.

Työryhmäni muut jäsenet ovat mukana tässä työssä ja menetelmän kehittämisessä siten, että haastattelen heitä ensin menetelmistä joita he käyttävät ohjaustyössään ja mitä he toivoisivat voivansa käyttää. Sitten teen haastattelun, jossa kysytään juuri hoivan käyttöön liittyviä kysymyksiä. Asiakkaiden osallisuus näkyy työssäni vahvasti. Teen nuorille myös haastattelun, jossa kysytään kokemuksia tukityöskentelystä ja mahdollisia toiveita ja toisen haastattelun, jossa kysytään nuorilta hoivan merkitystä työskentelyssä. Haastattelen yhteensä kuutta (6) ohjaajaa ja viittä (5) nuorta. Laadullisen tutkimuksen, eli tässä työssä haastattelujen analysoinnilla tuon esiin haastateluista esiin nousseita yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia. Sisällönanalyysissä tarkastelen aihetta eritellen, yhtäläisyyksiä ja eroja etsien ja tiivistäen. Sisällönanalyysin avulla tulen muodostamaan tutkittavasta aiheesta tiivistetyn kuvauksen.

Työryhmämme jäsenet ovat sekä innoissaan että eivät työstäni. Osa ajattelee hoivan käytön olevan turhan korostettua eivätkä koe tarpeelliseksi menetelmän kehittämistä. Toiset taas odottavat saavansa itsekkin lisää tietoa ja työvälineitä menetelmän käyttöön. Palautetta menetelmän käytöstä kerään nuorilta. Opinnäytetyön aikarajoissa en ehdi kerätä kokemuksia ja palautetta ohjaajilta menetelmän käytöstä, koska en vielä edes tiedä kuinka moni ohjaaja todellisuudessa ottaa menetelmän työssään käyttöön. Aion kuitenkin tehdä vielä viimeisen haastattelun opinnäytetyöni ulkopuolella,

jossa kysyn ohjaajilta menetelmän käytöstä. Haastattelun teen, vaikka en saakaan sitä itse opinnäytetyöhön, koska minulla on halu kehittää menetelmää jatkossakin ja ajan kanssa saada sitä osaksi jokapäiväistä työtä.

2 POIKIEN KANSSA TYÖSKENTELY

Poikien kanssa työskentely eroaa melko paljon tyttötyöstä. Tytöille on laajempi tarjonta vapaa-ajan vietosta harrastekerhoihin ja tunneryhmiin. Poikien kanssa työskentely rajautuu monissa järjestöissä lähinnä kriminaaliryöhyöhön tai isä-poikaryhmiin. Olen törmännyt ajatukseen, että nuoruusikäisten poikien kohdalla kodin ulkopuolelle sijoittaminen on heidän syynsä ja itse aiheutettu pakkotoimi ja vanhemmat ovat kärsineet pojan hölmöilystä. Tavallaan usein tilanne onkin ensi silmäyksellä juuri niin. Lastenkoti työssä törmää esitietoihin, joissa kerrotaan päihteiden käytön ja väkivallan sekä rötöstelyn olevan syy sijoitukselle ja äidiltä on loppunut voimat pojan kanssa eikä poika asetu vanhempien asettamiin rajoihin. Kun alkaa etsimään pojan kanssa syitä käyttökselleen syy löytyy usein varhaisen lapsuuden kokemuksissa ja perushoivan vaille jäämisestä.

Poikien elämä, kasvu ja kehitys on kaikilla erilainen. Lähtökohdat elämään ja pahoinvoinnin syyt ovat myös yksilöllisiä, koska samanlaisia kasvattajia, isiä tai äitejä ei ole olemassa. Poikien pahoinvoinnin syyt ovat kytköksissä pääosin tunne-elämän vaikeuksiin ja ihmissuhteisiin. Avioerot, vanhemmuuden vaikeudet, isien poissaolo ja äitien ylivalta jättävät väistämättä poikien kasvuun ja kehitykseen jälkiä (Rantanen 2010, 37.)

Poikien oletetaan pärjäävän ja selviävän tyttöjä paremmin vaikeistakin elämäntilanteista. Pojat asettavat myös itselleen korkeita tavoitteita pärjätä ilman apua ja olemaan valittamatta. Tytöiltä yleisesti hyväksytään enemmän lipsahduksia ja ylilyöntejä ja ajatellaan, ettei se nyt niin kamalaa ollut ja varmasti ei tule toistumaan. Pojat tuntuvat olevan myös hieman pelätty ihmislaji. Aikuiset suhtautuvat nuoriin poikiin varuksella varsinkin, jos he liikkuvat ryhmissä. Pojat tarvitsevat aikuisten kanssa kohtaamisia ja hoivaa ja huolenpitoa huoltajaltaan hyvin paljon. He eivät ehkä osaa hakea sitä yhtä lailla kuin tytöt, mutta tarvitsevat sitä varmasti yhtä paljon.

Syyt poikien mahdolliseen hoitamattomuuteen biologisessa perheessä juontaa juurensa pitkälle. Poikien vanhemmat ovat saattaneet jäädä ilman hoivaa omilta vanhemmiltaan, joten he eivät osaa antaa sitä omille pojillekaan. Jos vanhemmat eivät osaa kuulla omia tunteitaan he pitävät kiinni siitä mitä omassa lapsuuden perheessään ovat kokeneet ja oppineet. Tätä kautta vaikeudet voivat jatkua sukupolvien ketjuna. Kaikki se, mitä on omassa lapsuudessa koettu siirtyy myös omille lapsille (Rantanen 2010, 42.)

Lastenkodista itsenäistyvien poikien kanssa työskentely on yksikössäni enemmän asioiden hoitoa ja arjen hallinnan harjoittelua sekä elämäntaitojen opettelua yhdessä ohjaajan kanssa. Arkisten asioiden hoitamisessa saattaa työskentelyssä unohtua tai jäädä taka-alalle emotionaalinen hoito ja hoiva. Sijoitetuilla nuorilla pojilla voi olla taustalla väkivalta ja päihdehistoriaa sekä rikollisuutta. Poikia saatetaan kohdella "kovemmin" eikä työskentelyssä mietitä mistä häiriökäyttäytyminen johtuu ja miten kierteen voisi oikeasti katkaista niin, että nuori jatkaisi itsenäistä elämää ilman kuormittavia tekijöitä.

Tutkimukset ovat osoittaneet, että varhaisen vuorovaikutuksen puute, emotionaalisen yhteyden puute, kiintymyssuhteen häiriöt sekä ilman perushoivaa jääneet lapset ajautuvat herkemmin juuri päihteiden ja väkivaltaisen käytöksen pariin. Pojat ja miehet ovat kaikissa kulttuureissa yleisesti fyysisesti väkivaltaisempia kuin tytöt ja naiset, joten myös sukupuoli määrittää väkivaltaisuutta joiltain osin. Väkivaltaan turvautuminen saattaa olla krooniseen traumaperäiseen stressireaktioon yhteydessä. (Sinkkonen 2010, 171-175.) Lastenkodissa näkyvät nuoret pojat ovat juuri näitä lapsia, jotka ovat jääneet ilman hoivaa ja huolenpitoa varhaisessa vaiheessa.

Lastenkodin poikien kanssa työskentelyn ja tämän opinnäytetyön haastattelujen kautta on tullut selville, että heitä kaikkia yhdistää sama tekijä. Hoivan puute. Nuoret itse ovat sanoittaneet kokemuksiaan hyvin ja kokeneet, että eivät pysty ylläpitämään pysyviä ihmissuhteita, koska mikään ei tunnu miltään. Vaikka ihmissuhteiden ylläpito on vaikeaa, yksin olo on vielä vaikeampaa. Pojat hakevat helposti hetkellistä seuraa itselleen selviytyäkseen yksinäisyyden tunteesta. Osa pojista tunnistaa tämän hyvin, mutta on kertonut, ettei pysty asian eteen tekemään mitään. Eräs poika kertoi ohjaajalle keskustellessaan, että pienestä asti laitosten kiertäminen on tehnyt hänestä tun-

nevammaisen. Koska lastenkoteja on tullut kierrettyä syystä tai toisesta useita, ei pysyviä aikuisia ole elämään kertynyt. Tämä aiheuttaa turvattomuuden tunnetta, joka laukaisee nuorissa herkissä pojissa usein puolustusmekanismin, häiriökäyttäytymisen ja väkivaltaisuuden.

Nuorten poikien paha olo ja tyhjyyden tunne ilmentyvät sekä väkivaltaisena käytöksenä että pyrkimyksinä turruttaa tunteensa päihteillä. Pitkäaikainen päihteiden käyttö taas lisää väkivaltaisuutta. Toisiin ihmisiin kohdistuva väkivalta saattaa olla nuorelle myös mielihyvää tuottava kokemus: satuttaessaan muita poika voi kokea olevansa jotakin suurta ja näin kierrättää pahaa oloaan. Nuorten pahoinvointi ilmenee myös mielenterveysongelmina. Epätoivo ja ahdistuneisuus saattavat johtaa väkivallan käyttöön itseään kohtaan ja äärimmäisillään itsemurhaan. Väkivalta muita kohtaan tai itsensä satuttaminen, erilaiset riippuvuudet ja päihteet sekä mielenterveysongelmat liittyvät kaikki toisiinsa. Usein näiden kaikkien ilmiöiden taustallakin on samoja tekijöitä (Purjo 2008, 19-20.)

Turvallisesti kiintyneiden ja tarvitsemaansa hoivaa saaneiden nuorten on havaittu pystyvän hakevan tukea fyysistä kipua kokiessaan, kun taas turvattomasti kiintyneet pystyvät tähän heikommin. Turvattomasti kiintyneet ovat aina hädässä ollessaan kokeneet hylätyksi tulemisen tunteen, joten kipua tuntiessaan he eivät ole kovin halukkaita hakemaan lohdutusta (Rusanen 2011, 281.)

Hoivaa on monenlaista ja monen monta tapaa antaa sitä. Hoivaaminen on hyvin sensitiivinen menetelmä, jossa ohjaajan on oltava varma siitä mitä tekee ja siitä, että nuori kokee sen turvalliseksi ja miellyttäväksi. Siksi onkin tärkeää ensin tutustua nuoreen ja sitä kautta selvittää minkälaista hoivaa ja huolenpitoa kyseinen nuori pystyy vastaanottamaan. Jokainen poika on erilainen ja jokainen heistä tarvitsee erilaista hoivaa.

Jotkut pojat voivat olla avoimia tunteistaan ja tuntemuksistaan ja tulevat herkästi ha-laamaan ja antavat aikuisten halata heitä. Toiset nuoret taas voivat olla hieman pidättyväisiä eivätkä päästä helposti lähelleen. Näiden poikien kanssa hoivan voi antaa vaikka leikkaamalla pojan hiuksia. Vilkkaiden ja energisten poikien kanssa painimi-

nen on hyvä hoivaamisen muoto. Painiessa ohjaajan kanssa pojat saavat purkaa energiaa leikkimielisessä ottelussa ja samalla pääsevät aivan aikuista lähelle.

Myös käsien rasvaus on hyvä hoivan anto tapa, jos nuorella on vaikka kuivat kädet. Hoivaa voi olla myös yhdessä sohvalla istuminen. Myös kokemus siitä, että välittään, on nuorille erittäin tärkeää. Haavojen hoitaminen tai loukkaantumisen jälkeen nuoresta huolehtiminen antaa hänelle tunteen, että hänestä pidetään huolta ja välittään. Näiden kokemusten myötä nuorille rakentuu tunne välittämisestä ja huolenpidosta. Hoivaaminen on loppujen lopuksi hyvin arkista eikä vaadi aikuiselta kovin suuria ponnisteluja toteuttaa.

Nuoruusikäisille pojille huostaanotto ja elämä uudessa turvallisessa ympäristössä muuttaa paljon asioita, mutta se voi katkaista poikien itsenäistymiseen kuuluvan erittäin tärkeän ja jopa välttämättömän vaiheen, murrosiän. Murrosikään kuuluva kuu-hunta ja kapina on osa poikien itsenäistymistä ja lastenkodin ohjaajien on annettava sille tilaa. (Rantanen 2010, 136-138). Nuorille kasaantuu usein kovat paineet pärjätä vaikka sisällä myllertäisi kovasti. Työskentelyssä nuorten poikien kanssa unohtuu tässä vaiheessa hoivan anto ja sen merkitys. Nuorten on hyvin vaikea alkaa huolehtimaan itsestään, jos heillä ei ole biologisesta perheestä tullutta hyvää mallia aikuisen elämästä. Ja jos sijoitus lastenkotiin on kovin lyhyt ennen itsenäistymistä, aletaan helposti suunnittelemaan itsenäistä elämää ja unohdetaan nuoren emotionaaliset tarpeet ja mahdolliset traumaattiset kokemukset varhaislapsuudesta nuoruuteen saakka. Sijoituksen päätyttyä täysi-ikäisenä poikien voi olla jo vaikea tehdä työtä selvittääkseen taustojaan ja he saattavat pudota tyhjän päälle ja kokea olonsa jälleen hylätyksi ja tarpeettomiksi. (Rantanen 2010, 138).

“ Pojat on poikia”, “Kyllä se pärjää”, “oikein reipas poika”, “peli on menetetty”, “ei siitä mitään tule kuitenkaan”. Näitä ja monia muita lausahduksia kuulee usein nuorista pojista sanottavan. Ohjaajien käsitysten muuttaminen on hankalaa, mutta työlläni toivon saavani edes ajatuksia heräämään menetelmän tärkeydestä. Poikien itsetunto saattaa olla heikko ja aikuisten asennoituminen heihin ja heidän taustoihinsa luo vain lisäpaineita. Aikuisten ennakkokäsitykset ja vääränlainen asenne nuorta poikaa kohtaan voi ajaa nuoren häiriökäyttäytymiseen.

Kuinka poikien kanssa sitten työskennellään? Ei tietenkään ole olemassa yhtä ja ainoata tapaa työskennellä menestyksekkäästi poikien kanssa. Voisiko hoivan vahva mukana olo työskentelyssä auttaa luottamussuhteen vahvistumisessa? Tähän kysymykseen haen vastausta tässä opinnäytetyössä. Toiminnallisuus on usein hyvä tie päästä poikia lähelle. Toiminnan kautta myös hoiva pääsee kuin huomaamatta osaksi työskentelyä. Toiminnan ja tekemisen lisäksi työntekijän on muistettava keskittyä erityisesti siihen, miten hän poikien kanssa työskentelee. Toiminnallisuuden monimuotoisuus voi parhaimmillaan opettaa ja kasvattaa poikia, mutta tärkeintä on kuitenkin se, että ohjaaja on läsnä ja aidosti kiinnostunut pojan elämästä ja tilanteesta.

Ohjaajien ammatillisuus korostuu siinä, että hänen on kyettävä näkemään ja aistimaan juuri ne asiat, jotka pojalle ovat tärkeitä ja kiinnostavia (Rantanen 2010, 154.) Monet ohjaajat puuhastelevat paljon poikien kanssa ja täyttävät yhteiset hetket toiminnalla, mutta kaiken tämän kiireen ja suorittamisen keskellä puhdas läsnäolo unohtuu aikuiselta. Pojat ovatkin tuoneet esille, että toiminta ja yhdessä tekeminen toki ovat mukavaa ajanvietettä, mutta niissäkin ja niiden lisäksi he toivoisivat saavansa joskus vaan olla aikuisen kanssa. Työskentelyssä tulisi tasapainotella näiden asioiden kanssa. Järjestää toiminnallisia tapaamisia tukinuoren kanssa, mutta tärkeänä osana työskentelyä tulisi olla yksinkertaisesti nuoren kanssa oleminen yhdessä. Toiminnallakin olisi hyvä pyrkiä hakemaan sellaista tekemistä, jossa vuorovaikutus säilyy hyvänä ja samalla on mahdollista esimerkiksi jutella. Toiminta ja sen mukanaan tuomat tunteet ja ajatukset antavat todellisen tiedon pojasta, hänen tavoistaan toimia ja olla (Rantanen 2010, 153).

Kasvaessaan lapsi tarvitsee vanhempiansa sekä psyykkistä että fyysistä tukea. Näihin kuuluvat kunnioittaa lapsen oikeuksia, sallia lapsen kaikki tunteet sekä kasvattajan valmius oppia lapsen käyttäytymisestä (Sinkkonen 1990, 33.) Lastenkodin poikien kasvatuksessa ohjaajat ovat vanhemman roolissa arjessa. Kuitenkin biologisia vanhempia ja heidän olemassaoloaan kunnioittaen. Päävastuu kasvatuksesta kuuluu lastenkodin ohjaajille ja heidän on tarjottava pojille se kaikki, mitä he kasvaessaan tarvitsevat.

Lapset haluavat usein ihannoida vanhempiaan. Eivät siitä syystä, että heidät olisi pakotettu tekemään niin vaan siksi, että jokainen lapsi haluaa olla parhaiden van-

hempien lapsi (Sinkkonen 1990, 34.) Pojat ovat kovin lojaaleja vanhempiaan kohtaan ja kodin ulkopuolelle sijoituksenkin jälkeen he puhuvat omista vanhemmistaan maailman parhaina isinä ja äiteinä. Samaan aikaan ohjaajien tehdessä kasvatustyötä, tulevat he myös poikien ihailun kohteeksi ja tätä kautta pojat saavat aineksia oman kasvunsa tueksi ja turvaksi.

Minkälainen ohjaaja on hyvä ohjaaja pojille? Jotta poikatyössä niin sanotusti onnistuu, eli saa luotua poikiin yhteyden, on ohjaajan oltava todella kiinnostunut tästä ryhmästä. Erityisesti lastensuojelun sijaishuollossa asuvien nuorien poikien kanssa työskentelyyn vaaditaan ohjaajalta erinomaisia tuntosarvia, jotta hän saa luotua poikaan luottamuksellisen suhteen. Ohjaajan on luotettava omaan ammattitaitoonsa ja oltava herkkä tunnistamaan pojan tarpeet ja vaatimukset. Lastenkodissa työskentelylle on sinänsä ikävät lähtökohdat, että hyvän suhteen ja työskentelyn tulisi aina perustua nuoren puolelta vapaaehtoisuuteen, mutta lastenkodissa nuoret ovat tavallaan pakotettuja työskentelyyn eivätkä he saa itse vaikuttaa kuka ohjaajista heidän kanssaan toimii.

Kaikkietävä ja kaiken määrittävä ohjaaja, joka torjuu kaiken ja ohjailee poikaa ylhäältä ja etäältä, joutuu tyytymään pintapuoliseen suhteeseen ja näennäisiin tuloksiin. Aidon vuorovaikutuksen ja kohtaamisen kautta voi tavoittaa pojat ja sen mistä kaikesta heidän elämässään ja pahoinvoinnissa on kyse. Hyvän suhteen kautta ohjaaja pääsee ajankohtaisten ja pitkään kyteneiden asioiden ytimeen ja pystyy selvittämään ristiriitoja ja pahoinvoinnin syitä pojan elämässä. Pojat tarvitsevat tätä ohjaajalta ja ovat valmiita työskentelyyn, jos vain ohjaaja on siihen valmis (Rantanen 2010, 154.) Ohjaajien näkee toisinaan mieltävän liikaakin pojan valmiuksia työskentelylle ja koko työryhmäkin saattaa yhdessä keskustella, ettei kannata vielä edes kokeilla sen kummempaa työskentelyä pojan kanssa, koska hän tuskin on valmis siihen. Näiden ajatusten taustalla saattaa olla enemmänkin ohjaajien tunne siitä, ettei hän työntekijänä ole vielä valmis kokeilemaan pojan kanssa lähentymistä ja sitä kautta intensiivistä työskentelyä. Sijaishuollossa oman lisän tämän tunteen syntymiselle ohjaajille tuo esitiedot tulossa olevasta nuoresta. Ennen pojan kohtaamista aikuiset ovat luoneet jonkinlaisen käsityksen hänestä lukemansa perusteella. Toki on tärkeää tietää taustat ja syyt nuoren sijoitukselle aikuisten ja viranomaisien kertomana, mutta vähintään yhtä tärkeää on kuulla poikaa ja hänen näkemyksiään sijoitukselle.

Intensiivinen työskentely ja toiminta ja poikien elämään reagoiminen on mahdollista kohdennetussa yksilö – ja pienryhmätoiminnassa. Yksilötyö on yhdessäoloa, toimintaa ja tekemistä. Se voi olla uimassa käyntiä, retkeilyä, luistelu tai melkein mitä tahansa. Tekemisen tavoitteena ja tarkoituksena ei kuitenkaan ole tehdä aina jotain uutta ja ihmeellistä mikä opettaa tai valistaa poikaa. Olennaista on tunnistaa pojan tapa toimia ja olla ja lähteä ohjaajana täysillä tähän mukaan ja vahvistaa yhteistä tekemistä omalla persoonalla. Riittävän intensiteetin, säännöllisten tapaamisten ja tutustumisen myötä tapaamiset ohjaajan ja pojan välillä alkavat muotoutua hyvinkin samanlaisiksi sisällöltään. Perusasioiden selkiytyttyä pojan elämän hyvät ja huonot puolet nousevat esiin ja tulevat näkyviksi. Yhteinen tekeminen ja kokeminen nostavat esiin tunteita ja ajatuksia, jotka ovat muuallakin vaikeita pojalle. Perinteinen omaohjaaja työskentely muuttuu hoidolliseksi, jopa terapeutiksi työskentelyksi. Ohjaajasta tulee pojan edunvalvoja, joka edelleen toimii yhdessä pojan kanssa, mutta puuttuu samalla selkeämmin ja suuremmin pojan pahoinvoinnin oireisiin ja syihin (Rantanen 2010, 154-155.)

Pojille tuntuu olevan helpompi jäsentää työskentelyn vaiheet, kun heidän kanssaan toimii vain yksi tai kaksi aikuista. Tämä on toki oiva väylä saada työskentely onnistumaan, koska poika kiinnittyy ohjaajaan helpommin, mikäli heitä ei ole liian monta. Yksilöllisen ohjaajan tärkeä tehtävä on nähdä pojan asioita muita laajemmin, viisaammin ja inhimillisemmin (Rantanen 2010, 156). Tultuaan kaltoin kohdelluksi koko lapsuutensa ajan ja tunnettuaan turvattomuutta jatkuvasti, on äärimmäisen tärkeää, että poika kokee yhden aikuisen, omaohjaajan, pitävän hänestä huolta ja pitävänsä hänen puoliaan enemmän kuin muut ympärillä olevat aikuiset. Tämä rakentaa poikaa eheämmäksi ja hän saa tarvitsemansa hoivan ja huolenpidon. Ohjaajan tehtävänä on pitää tiukasti huolta pojan eduista, pojan on tultava kuulluksi ja hänen näkemyksille on annettava tilaa (Rantanen 2010, 156).

Monien kasvattajien, ammattilaisten mielestä työn kohdentaminen ”pahoihin poikiin” on huono ajatus. He ajattelevat kohdennetun työn olevan enemmänkin palkkio huonosta käytöksestä ja ongelmista ja näin väärentävän poikien kuvaa omasta asemastaan. Keskittämällä työskentely johonkin poikaan ajatellaan toisten jäävän vaille mahdollisuuksia. Parempana ajatuksena pidetään integrointia; kaikkia erilaiset ja eri-

laisista taustoista tulevat pojat yhdistetään ja kaikille tarjotaan samat mahdollisuudet (Rantanen 2010, 162.) Integroiminen on periaatteessa varmasti hyvä ajatus, mutta käytännössä totuus on kaikkea muuta kuin kaunista. Melkoinen riski on laittaa keskitymisvaikeuksista ja käytöshäiriöistä kärsivä poika esimerkiksi koulussa yleisopetuksen ryhmään. Ensinnäkään pojalta ei voida vaatia kykyä olla yli kahdenkymmenen nuoren ryhmässä, saati että pitäisi olla hiljaa ja tehdä vielä tehtäviäkin yksin, ilman aikuisen henkilökohtaista tukea. Toiseksi, myöskään muilta oppilailta ei voida vaatia ymmärrystä sille, miksi heidän työrauhaansa jatkuvasti häiritsee yksi poika ja rikkoo pahimmillaan koko luokan yhteishengen. Kolmanneksi yleisopetuksen opettajilla ei ole, eikä tarvitsekaan olla, erityispedagogista osaamista sen syvemmin. Integraatio voi kuormittaa siis todella montaa eri ryhmää ja syyn sekä seurauksen tunnistaminen voi olla hyvinkin vaikeaa.

Ajatus yhteisestä hyvästä on ihanteellinen, mutta siinä pojat muuttuvat massaksi, jossa heidän yksilöllisyytensä ja erilaisuutensa häviää. Poikia ei näin ollen huomioida enää yksilöinä, joilla on oikeus tulla hyväksytyksi ja kuulluksi juuri sellaisina kuin ovat. Kohdennetussa työskentelyssä sen sijaan on lähtökohtana pojan elämä (Rantanen 2010, 162.) Koulumaailmassa vastaan tulevat tilanteet, joissa poika ei osaa käyttäytyä yleisopetuksessa sen määrittämällä tavalla ja opettajat nostavat kädet pystyyn ja olettavat, että lastenkodin ohjaajat korjaavat tilanteen. Opettajilla, kasvattajilla voi olla joissakin tilanteissa vaikea nähdä pojan erilaisuutta ja hyväksyä sitä. Se, ettei poika tule hyväksytyksi koulussa sellaisena kuin on, ajaa hänet käyttäytymään huonommin ja aiheuttavan näin lisäongelmia itselleen. Tämä on oravanpyörä, jossa valtaosa lastenkodin pojista pyörii koko oppivelvollisuutensa ajan. Koko opiskeluajan he kokevat olevansa huonoja ja epäkelpoja, koska kouluhenkilökunnan on vaikea hyväksyä hänen erilaisuutensa. Ohjaajana, poikien edunvalvojana, joudun toisinaan itsekkin kummastelun kohteeksi, kun esimerkiksi koulussa kerron, kuinka pärjään pojan kanssa, kun ymmärrän hänen haasteensa ja hyväksyn ne.

On tutkittua, että varhainen tunneyhteys voi todella muuttaa pojan aivoperäisiä biologisia toimintoja. Joten tapa olla poikien kanssa jo aivan vauvasta lähtien - halaaminen, suukottelu, lohduttaminen, opettaminen ja rakastaminen – auttavat kehittämään tervettä tunne-elämää ja ohjaavat pojan käyttäytymistä ja aivojen kehitystä. Olemme oppineet ajattelemaan, että pojissa on luontaisesti jotakin pahaa tai vaarallista, että

he ovat tunne-elämältään epäsosiaalisia. Empatiata pidetään yleisesti tyttöjen vahvuutena. Myös miehisestä empatiasta on kuitenkin paljon näyttöä. Tutkimuksessa, jossa isä oli perheen hoivaava vanhempi, kasvoi pojista itsevarmoja ja toimeliaita, mutta myös persoonaltaan joustavia ihmisiä. (Pollack 1998, 88-89.) Nämä pojat ovat kasvaneet empaattisiksi isiensä hoivassa. Kuinka tärkeää isien hoiva pojilleen onkaan. Yhteiskunnassamme ajatellaan saati sanotaan ääneen hyvin harvoin isien, miesten, tärkeyttä poikien empatia kyvyn kehityksen kannalta. Pojat itse kokevat, etteivät juurikaan eroa tytöistä, heillä on vain erilainen tapa ilmaista tunteitaan. Tämä näkyy esimerkiksi poikien tavassa osoittaa rakkauttaan toista ihmistä kohtaan enemmän teoilla kuin sanoilla (Pollack 1998, 92). Tästä syystä poikien hellätkin tunteen osoitukset jäävät usein huomiotta. Aikuiset ovat tottuneet tyttöjen myötä, että tunteista kuuluu puhua. Myös miesten maailmassa tämä näkyy, esimerkiksi parisuh-teissa: miehistä puhutaan, että he ovat tunteettomia tai kylmiä, koska eivät puhu tunteistaan.

Poika saattaa osoittaa häntä hoitavalle aikuiselle rakkauden tunteitaan tätä kohtaan esimerkiksi pyytämällä aikuiselta autokyytiä harjoituksiin tai pelaamaan kanssaan tietokonepeliä. (Pollack 1998, 92.) Lastenkodissa poikien pyynnöt kuljetuksista nähdään usein laiskuutena tai viitsimättömyytenä. Usein käykin niin, että poikaa moititaan, koska on pyytänyt kyytiä vaikka osaa itsekin kulkea bussilla harjoituksiin. Poika saattaa lähteä pahoilla mielin, koska ajatuksenaan olikin vain viettää hänelle tärkeä aikuisen kanssa aikaa ja näin osoittaa kiintymystään tätä kohtaan. Asiaa tulisi aikuisen katsella avarammin, sillä usein käy niin, että pojat alkavat puhua ja avautua, kun aikuinen osallistuu heidän toiminnallisiin harrastuksiin (Pollack 1998, 125). Auto on jostakin syystä osoittautunut yhdeksi parhaista paikoista keskustella poikien kanssa. Autossa ollaan useimmiten matkalla jonnekin pojalle tärkeään tai häntä kiinnostavaan kohteeseen ja he ovat aloitteellisia syvällisillekin keskusteluille. Myös vaikeissa tilanteissa, joissa pojan on vaikea puhua jostakin tapahtumasta, hänet voi pyytää aikuisen kanssa ajelulle. Hyvin nopeasti auton lähdettyä liikkeelle poika alkaa itse kertoa tapahtumia ja siihen johtaneita syitä.

Kun pojalla on paha olla, on vuorovaikutus hänen kanssaan haastavinta. Silloin yhteys aikuisen ja pojan välillä usein katkeaa, vaikka poika saattaakin sisimmässään kaivata yhä syvempää yhteyttä aikuiseen. Jos poika on surullinen, pettynyt tai hänen

itsetuntonsa on saanut kolauksen, hän noudattaa usein ”ajoitetun hiljaisuusoireyhtymän” mallia. Tällöin pojan ensimmäinen reaktio on vetäytyminen. Poikaa hoivaava aikuinen saattaa ymmärtää pojan viestit väärin ja pojan tullessa alla päin tai järkyttynään kotiin, pyrkii aikuinen heti käymään asiat läpi. Pojan kertoessa, että haluaa olla hetken yksin, koska ei pysty läpikäymään vielä tapahtumia aikuinen helposti itsensä ja avun tarjontansa torjutuksi. Sitten, kun poika palaa hetken rauhoituttuaan aikuisen luokse ja hienovaraisesti viestittää aikuiselle halustaan tulla keskusteluun, ei aikuinen enää huomaa pojan signaaleja ja lopulta voi mennä pitkäkin aika ennen kuin tulee uusi mahdollisuus käsitellä asiaa yhdessä. (Pollack 1998, 126.)

2.1. Isättömät pojat naisten vallassa

Kaikkia poikia, joiden kanssa työskentelen, yhdistää isättömyys tavalla tai toisella. Suurimmalla osalla on biologinen isä olemassa, mutta hän on loistanut läpi poikien elämän poissaolollaan. Lapsen psykologinen kiintyminen perheenjäseneseen, joka on poissa voi olla hyvinkin voimakasta, vaikka häneen ei olisi päivittäistä kontaktia (Turtiainen 2008,49). Erityisen tärkeäksi lapselle muodostuu hyvä suhde samaa sukupuolta olevaan vanhempaan. Jo tieto siitä, että sosiaalista tukea on saatavilla samaa sukupuolta olevalta vanhemmalta on tärkeää lapsen kannalta. (Turtiainen 2008, 49.)

Biologisten vanhempien erotessa lapset sopeutuvat eroon paremmin, jos he saavat asua samaa sukupuolta olevan vanhemman kanssa. Tässä pojat ovat yleensä huonossa asemassa, sillä isät ovat yleensä niitä, jotka lähtevät eron tullessa. Pojat ovat myös tyttöjä haavoittuvampia vanhempien ristiriitatilanteissa, sillä heidät otetaan herkemmin mukaan vanhempien välisten konfliktien selvittelyihin. Pojat myös yliarvioivat omia voimiaan ratkaista vanhempiensa ongelmat (Turtiainen 2008, 49-50).

Pojat ovat yksinhuoltaja-äitien kasvattamia, joilta ovat voimat tai keinot loppuneet. Lastenpsykiatri Jari Sinkkonen on tutkinut poikien isättömyyttä ja sen seurauksia lastenpsykiatrisen hoitotyön näkökulmasta. Sinkkonen kertoo nähneensä kuinka ilman isää jääneet pojat takertuvat sairaalaosastolla mieshoitajiin, kuin henkensä hädässä. (Sinkkonen 1990, 151.) Näiden poikien silmissä myös lastenkodin miesohjaajat ovat sankareita ja tekevät kaiken oikein. Pojat esimerkiksi seuraavat miesohjaajia joka

paikkaan ihaileva katse silmissään. Nuoruusikäisten poikien kanssa ei ainakaan lastenkotityössä näy ohjaajien sukupuolilla niin selkeää merkitystä. Nuoret pojat ehkä herkemmin haluavat miellyttää miesohjaajia ja naisohjaajilta he ottavat helpommin hoivaa vastaan. Juuri miesohjaajat olisivatkin lastenkodissa nuorille pojille oivallisia hoivanantajia. Isättömyys on merkittävä asia pojan elämässä ja lastenkodinohjaajalla on tilaisuus täyttää tuo tyhjäksi jäänyt aukko pojan sisällä. Vaikka pojat kärsivät isättömyydestä ja varmasti tarvitsevat miehistä mallia, ohjaajille sukupuolen mukaan tehtävien jako voi olla turhaa, sillä myös naisohjaajan kanssa pojat voivat saada niitä kokemuksia, joita tyypillisesti isän kanssa tehdään; remonttihommia, kalastusreissuja ja jalkapallon pelaamista.

Pojat jäävät useimmiten biologisten vanhempien eron myötä isättömiksi. Isät katoavat arjesta ja äidit jatkavat uhrautuen yksinhuoltajina. Nainen hallitsee perhettä, kun taas mies on tarpeeton ja ongelmia aiheuttava. Poikien maailma muuttuu nopeasti naisten hallitsemaksi; kotona, koulussa, päiväkodissa. Kaikkialla on vain naisia huolehtimassa heistä ja hoitamassa heidän asioitaan. Miesten maailma muuttuu yhä etäisemmäksi ja se koetaan huonoksi ja vastuuttomaksi, vaikka samaan aikaan sitä ihannoidaan. (Rantanen 2010, 44.) Myös ongelmien ilmetessä pojan elämässä ovat naiset useimmiten selvittelemässä niitä. Sosiaali –ja terveysalalla valtaosa ammattilaisista ovat naisia. Myös lastenkodissa suurin osa ohjaajista ovat naisia, joten naiset jatkavat poikien kasvattamista biologisesta kodista pois muutettaessakin.

Lastenkodin pojat puhuvat isästään ohjaajalle melko paljon. Keskustelut johtavat herkästi pojan aloitteesta isään ja elämään ilman isää. Kaikilla pojilla tuntuu olevan valtava ikävä isiään, vaikka eivät olisi koskaan tavanneetkaan heitä. Usein he ovat samaan aikaan vihaisia, pettyneitä ja ihailevia isiänsä kohtaan. Kuitenkin monet pojat kokevat teennäisenä ja tyrkyttämisenä, kun lastensuojelu on tarjonnut heille tukihenkilöksi miestä, joka voisi toimia isähahmona, miehen mallina pojan elämässä. Nuorisoikäiset pojat kokevat saman myös lastenkodissa, mikäli omaohjaajana on mies.

Isiä ei voida ajatella miespuolisina äiteinä. Isän ja pojan välinen vuorovaikutus on ratkaisevan tärkeää poikien elämässä. Isillä on oma rakastava tyyli ohjata ja opettaa sekä leikkiä poikien kanssa. Isien ja poikien yhteinen leikki tuo pojalle apua tunnetilo-

jen aistimiseen. Pojat oppivat jo pieninä taaperoina sietämään ja säännöstelemään tunteitaan vuorovaikutuksessa. (Pollack 1998, 136-137.)

Isän läsnäololla pojan elämässä on kestävä vaikutus. Jos pojalla on jo vauvana ja varhaisessa lapsuudessaan ollut isä lähellä, hyötyy hän kauan tästä perussuhteestaan. On tutkittu, että isän empaattisuus ja aktiivisuus pojan varhaisissa vaiheissa vaikuttavat positiivisesti koko pojan loppu elämän ajan. Erityisesti kasvuvuosina pojalle isän läsnäolo merkitsee todella paljon. Amerikkalaisessa tutkimuksessa on selvinyt, että pojat jotka puuhastelivat jo lapsena paljon isänsä kanssa opiskelivat pidempään. Myös läheisellä tunnesiteellä isään on tutkittu olevan vaikutusta nuorten poikien rikollisuuteen. Tiiviisti isäänsä jo lapsena kiintyneillä pojilla esiintyi vähemmän rikollisuutta nuorisoiässä. (Pollack 1998, 144.)

Tutkimukset ovat myös osoittaneet, että niillä pojilla, joiden isät ovat olleet impulsiivisia, hermostuneet herkästi ja hillinneet itsensä huonosti, oli huomattavia ongelmia lähes joka elämän alueella. Pojilla oli vaikeuksia koulussa ja oppimishaluttomuutta, he eivät kyenneet asialliseen ristiriitojen ratkaisuun ja heillä oli vaikeuksia kaveriporukoissa. Näillä pojilla havaittiin myös ongelmallista päihteiden käyttöä, ihmissuhdeongelmia sekä seksuaalista holtittomuutta. (Pollack 1998, 144.)

2.2 Poikien kanssa työskentely lastenkodissa

Nuoruus ikäiset pojat syyllistävät enemmän itseään kuin isäänsä. Monet pojat kokevat, että syy kodista pois muuttoon on ollut heissä ja heidän käytöksessään ja rajattomuudessaan. Näitä tuntemuksia on hyvä lähteä avaamaan hoivan kautta. On tärkeää, että pojat viimeistään itsenäistymisen kynnyksellä kuulevat ja hyväksyvät tosiasiat lapsuudestaan ja siitä mitkä asiat ovat johtaneet hänen kodin ulkopuolelle sijoitukseen. Ohjaajan ei tule koskaan syyllistää vanhempia, isää tai äitiä, mutta on hyvä tehdä pojalle selväksi, että syy hänen häiriökäyttäytymiselleen löytyy jostakin. Nämä keskustelut ovat hyvin raskaita pojille ja asioiden läpikäyminen vie aikaa. Tapaamiselle on varattava tarpeeksi aikaa eikä keskeytyksiä keskustelulle ole hyvä tulla. Rauhallinen ja lämmin tunnelma saa pojan tuntemaan olonsa rennommaksi ja ahdistuneisuus lieventyy. Joillekin pojille auttaa vierekkäin istuminen ja keskustelun lo-

massa silittely. Toiset haluavat istua etäämmällä, mutta keskustelun edetessä he huomaamattaan lähestyvät aikuista fyysisesti esimerkiksi nojaamalla häneen päin. Nämä hetket ovat hoivaamista parhaimmillaan, koska hoivan kautta poika pääsee yhdessä turvallisen aikuisen kanssa prosessoimaan menneisyyttään ja kokemaan aikuisen hoivan samalla.

Olen työskennellyt myös pojan kanssa, joka oli yllättäen menettänyt isänsä kuoleman johdosta. Poika oli hyvin sulkeutunut isän menetyksen kokemuksista ja hänen oli vaikea käydä läpi kuoleman aiheuttamaa traumaa. Kuitenkin nopeasti kävi selväksi, että poika päästää aikuisen lähelleen. Hän haki jatkuvasti läheisyyttä leikkimielisesti ja häneen saikin hyvän yhteyden harrastamalla melko usein leikkimielisiä painiotteluita hänen kanssaan. Painiessa poika tuli minuun aivan kiinni ja piti tiukasti otteessaan samalla säilyttäen ”kasvonsa” muun nuorisoporukan silmissä, koska kyse oli painista.

Melko nopeasti poikaan sai luotua luottamuksellisen suhteen ja hän alkoi avautua menneisyydestään. Koska isä oli ollut pojan elämässä ja asunut hänen kanssaan kuolemaansa saakka, oli pojalla lähinnä valtava ikävä isäänsä. Kesti kauan ennen kuin poika pystyi lähtemään isänsä haudalle. Hautausmaalla hän oli aina hiljaa ja vakava eikä halunnut laittaa kukkia tai kynttilöitä haudalle. Ymmärsin nopeasti, että tässä on aikuisen paikka hoivata poikaa isän haudan siistimisen kautta. Aina haudalla käydessämme putsasin haudan ja asettelin kukkia kauniisti haudalle. Joskus herättelin keskustelua, joskus olimme molemmat vain hiljaa. Toisinaan poika liikuttui katselleessaan hänelle tärkeän aikuisen hoitaessa isänsä hautaa. Tämä hoivaamisen tapa oli myös minulle melko raskasta, koska pojalle isän menetys oli niin valtavan suuri asia. Kävin näiden raskaiden tapaamisten jälkeen aina keskustelua esimieheni kanssa ja sain sitä kautta voimia jatkaa raskasta prosessia.

Ajan kuluessa poika alkoi muistelemaan isäänsä enemmän ja hän puhui isästään aina hyvin kauniisti. Hän kertoi heidän aina isän kanssa käyneensä kesäisin reissussa autolla. Myös minä lähdin pojan kanssa kahden päivän autoreissulle, joka oli pojalle todella tärkeä matka. Matkan aikana hän kävi läpi paljon elämänsä ja kertoi paljon isästään. Kipein paikka oli silti yhä olemassa ja se oli isän poismenosta puhuminen. Poika kertoi muistoja ajalta joka oli paljon ennen isän kuolemaa. Oman vanhemman äkillisen kuoleman prosessoiminen vie aikaa vuosia ja näin suurien kielteis-

ten elämäntapahtumien käsittely vaatii terapeuttista osaamista, joten en koskaan lähtenyt kaivelemaan pojan kipeimpiä kohtia, vaan pidimme muistelun kauniina ja hyvänä. Vaikka poika oli jo matkan aikaan täysi-ikäinen, hän käyttäytyi kuin pieni lapsi kulkien joka paikkaan vierelläni ja kysellen mielipidettäni jokaiseen asiaan. Ollesamme kaukana pojan omista piireistä hän uskalsi ja pystyi olemaan täysin lapsi aikuisen kanssa. Hän oli selkeästi vapautunut ja helpottunutkin saadessaan avattua asioitaan enemmän ja pääsemällä pois arjesta.

Isättömyys on saanut pojat myös pohtimaan omaa mahdollista isyyttään tulevaisuudessa. Useampi poika on todennut, ettei usko haluavansa isäksi koska ei usko pystyvänsä siihen. Yksi poika on kertonut, ettei haluaisi oman lapsensa kärsivän niin kuin hän, eikä usko pystyvänsä olemaan hyvä isä. Pojat ovat toki vielä nuoria eivätkä vielä tiedä mitä ajattelevat asiasta esimerkiksi kymmenen vuoden kuluttua, mutta suullista on että he nuoruusikäisenä joutuvat jo pohtimaan näin raskaita asioita.

Pojalle, jonka isä on ollut poissaoleva, on hyvä viettää aikaa muiden isien kanssa, tultuaan itse isäksi. Koska poika on saanut omasta lapsuuden kodistaan vääristyneen vanhemmuuden mallin isän poissaolon takia, hänen saattaa olla vaikea luottaa omaan isyyteensä silloin, kun hänestä tulee isä. (Pollack 1998, 148.)

Jo varhaisen lapsuuden aikaiset kokemukset pojan ja isän välisistä suhteista ovat keskeisiä elementtejä poikien rakentaessaan miehisyyttään. Lapsen alkaessa eriytyä äidistään isä houkuttelee lasta erillisyyteen. Pienet pojat löytävät isästään liittolaisia siirtäen isäänsä lapsenomaista narsismiaan. Isät ovat aina poikiensa silmissä osavia, vahvoja ja parempia kuin toisten lasten isät. Isien mahtavuus on myös poikien mahtavuutta. (Aalberg&Siimes 2007, 115.)

2.3. Nuoruus kehitysvaiheena

Nuoruudella tarkoitetaan ikävuosia 12-22. Nuoruuden loppupuolella kiinteytyy jo melko vakiintunut aikuisen persoonallisuus. Nuoruusiässä persoonallisuusrakenteet vakiintuvat ja järjestäytyvät uudelleen. Psykkinen kasvu on nuorella voimakasta kehittymistä, mutta samaan aikaan myös ajoittaista toimintojen taantumista. Taantumien kautta lapsuuden traumat, toiveet ja haaveet tulevat uudelleen mielen työstettäväksi.

(Aalberg&Siimes 2007, 67.) Nuoruuden päämääränä kehityksellisesti on saavuttaa autonomia, joka on itse hankittu. Tie lapsesta itsenäiseksi aikuiseksi on pitkä, jota ei saavuteta koskaan täydellisesti. Saavuttaakseen autonomian nuoren on itse ratkaistava kehitykselliset tehtävät, jotka kuuluvat ikäkauteen. Nämä kehitystehtävät ovat irrottautuminen vanhemmista, muuttuvat ruumiinkuvan sekä seksuaalisuuden jäsentäminen sekä ikäkavereiden apuun turvautuminen. Nuoruusikä jaetaan kolmeen eri vaiheeseen: varhaisuoruus 12-14-vuotiaana, varsinainen nuoruus 15-17-vuotiaana ja jälkinuoruus 18-22-vuotiaana. (Aalberg&Siimes 2007, 67-68.)

2.3.1 Varhaisuoruus

Varhaisuoruuteen kuuluu alkava puberteetti, joka aiheuttaa kehossa muutoksia. Varhaisuoruus on ristiriidan aikaa. Nuorella heräävät itsenäistymisen tarpeet ja eriytyminen vanhemmista tuntuu tärkeältä, toisaalta taas eriytyminen tarve herättää halun olla yhä riippuvainen vanhemmistaan. (Aalberg&Siimes 2007, 69.)

Monet pojat asuvat sijaishuolto laitoksessa jo tässä nuoruuden kehitysvaiheessa. Tähän kehitysvaiheeseen kuuluva vanhemmista eriytyminen on siis tapahtunut jo varhaisemmassa vaiheessa lapsuudessa ja vieläpä pakotettuna. Tai pahimmillaan lapsi on kokenut eriytyminen tunteen vanhemmistaan aina. Pojilla alkaa laitotosuhteissa jo tässä vaiheessa kapinointi ja häiriökäyttäytyminen. Syyt löytyvät usein juuri siitä, että tärkeä kehitysvaihe jää ikään kuin kokematta. Lastenkodin ohjaajien olisikin hyvin tärkeä luoda poikaan luottamussuhde mahdollisimman nopeasti ja varhaisessa vaiheessa, jotta poika voisi varhaisuoruudessa kokea lastenkodissa nämä tärkeät eriytyminen vaiheet ja toisaalta myös riippuvuuden tunteen aikuisiin.

2.3.2 Varsinainen nuoruus

15-17-vuotiaana, varsinaisessa nuoruusiässä nuori on jo alkanut sopeutua muuttuneeseen kehonkuvaansa. Seksuaalinen kehitys on keskeistä tässä nuoruuden vaiheessa. Ystävät ovat merkittävässä roolissa seksuaalisuutta etsiessä. (Aalberg&Siimes 2007, 70.)

Usein lastenkodin pojilla näkyy viivästymää tai sitten ennenaikaisuutta seksuaalisessa kehityksessä ja usein heillä on vääristynyt kuva seksuaalisuudesta ja siitä mitä siihen kuuluu. Pojat ovat nähneet lapsena biologisessa kodissaan liian paljon väkivaltaa, johon valitettavan usein liittyy myös seksuaalinen ahdistelu, johon myös ääritapauksissa pojat sotketaan mukaan. Nämä kokemukset vääristävät lapsen mielen jo hyvin varhain ja pojat saattavat olla seksuaalisesti ylivirittyneitä jo alakouluiässä. Varsinaiseen nuoruuteen tämä vääristynyt ajatusmaailma vaikuttaa paljon, sillä he altistuvat herkästi hyväksikäytöille tai kohtelevat itse esimerkiksi seurustelukumpaneitaan huonosti. Seksuaalisuudesta ja sen kehittymisestä täytyy puhua lastenkodin poikien kanssa, sillä usein käy niin, että asioista puhutaan vasta sitten, kun jotain on jo tapahtunut.

2.3.3 Jälkinuoruus

Tämä nuoruuden vaihe on 18-22-vuoden ikään sijoittuva vaihe, jota kutsutaan jäsentymisvaiheeksi. Tässä vaiheessa aikaisemmat kokemukset hahmottuvat kokonaisuudeksi. Jäsentymisvaiheessa empatiakyky lisääntyy ja nuori tekee aikuisuuteensa vaikuttavia valintoja. (Aalberg&Siimes 2007, 71-72.)

Lastenkodin pojille tämä kehitysvaihe voi olla kaikista raskain. Nuoruuden varsinaiset kuohunnat ovat jo yleensä ohi, mutta edessä on itsenäinen elämä ja usein yllättävä yksinäisyys eikä poika koe vielä itseään valmiiksi. Traumatisoituneiden poikien biologinen ja emotionaalinen ikä kohtaa harvoin ja tästä johtuen työskentely jo täysi-ikäisen pojan kanssa luo haasteita ohjaajalle. Nuorella on paljon vastuuta ja toisaalta myös vapautta ja hänellä on oikeus päättää omista asioistaan. Emotionaalisesti poika on kuitenkin vielä pieni ja aikuista tarvitseva. Monet pojat alkavatkin tässä kehitysvaiheessa hölmöillä ja ylittää rajoja, jotta saisikin vielä aikuiselta enemmän tukea.

Nuoruuden kehitykselle pohjan luovat biologinen kehitys sekä fyysinen kasvu, jotka muokkaavat yksilön suhdetta omaan itseensä ja ympäristöön. Tämän lisäksi monet psykologiset tekijät vaikuttavat nuoren kehitykseen. Minäkäsityksen dimensiot muokautuvat konkreettisista kuvauksista abstraktimmiksi kuvauksiksi. Sosiaalisen ajattelun kehitys lisää ikätovereidien mielipiteiden merkitystä nuoren elämässä. Nuoreen

kohdistuu myös uusia odotuksia, jotka motivoivat kehittämään ajattelua ja toimintaa. (Korkiakangas, Lyytinen&Lyytinen 1995, 261-262.)

Varhaisnuoruuden kuohunnan vaimettua nuori alkaa etsiä henkisiä voimavarojaan. Rajoja rikkova kokeilu ja jopa suvaitsemattomuus ovat tyypillisiä tälle vaiheelle. Joskus turhautuminen vallitsevia arvoja ja asenteita kohtaan voi johtaa nuoren käytöksessä rajuihin ylilyönteihin. Nuoren ajattelu on usein hyvin terävää mutta omia voimia yliarvioidaan helposti. (Rantanen 2010, 67.) Tässä vaiheessa pojat herkästi leimataan gangstereiksi ja häiriköiksi. Lastenkodissa ohjaajien rooli on erittäin tärkeä tässä kehitysvaiheessa. Täytyisi osata nähdä pojan toiminta kehitysvaiheena ja auttaa häntä löytämään itselleen sopivat rajat ja arvot. Tässä kehitysvaiheessa on tärkeää se, että saavutetaan tasapaino oman minäkäsityksen (subjektiivinen identiteetti) ja ulkomaailman nuoresta antaman näkemyksen (objektiivinen identiteetti) ja kokemuksen välille.

Nuoruuteen kuuluvat myös ideologinen kriisi, identiteettikriisi sekä ihmissuhdekriisi. Nuoren tunne-elämässä tapahtuu suuria muutoksia lapsuuden kehitykseen verrattuna. Myös sosiaaliset suhteet muuttuvat radikaalisti. Näiden kehitysvaiheiden ja kriisien keskellä lastenkodissa asuvien nuorten täytyisi jaksaa ja kyetä käsittelemään myös traumaa, jonka kodin ulkopuolelle sijoittaminen on aiheuttanut. Kun nuori on saanut lastenkodissa mahdollisesti suurimmat tunnekuohunsa elettyä alkaa itsenäistymisen suunnittelu ja toteutus. Itsenäistyminen on useille nuorille yhtä aikaa jännittävää ja odotettua, mutta myös pelättyä. Poikien oletetaan helposti pärjäävän tässäkin vaiheessa tyttöjä paremmin omillaan. Pojille kerrotaan ohjeita arjesta selviytymiseen ja harjoitellaan kaupassa käynti. Helposti unohtuu kertoa miltä yksinäisyys mahdollisesti tuntuu, mitä silloin voi tehdä ja miten siitä selvitään. Pojilla on myös usein kokemuksiensa takia korkeampi kynnys kertoa, että pelottaa ja mietityttää oma pärjääminen. (Rantanen 2010, 36-40.)

Poikien väkivaltakäytös on lastenkodissa melko yleistä. Tunteet purkautuvat helposti fyysisinä ylilyönteinä kohdistuen usein irtaimistoon ja joskus jopa toisiin ihmisiin. Väkivaltainen käyttäytyminen herättää huolen sijaan suuttumuksen tunteita myös ohjaajissa. Tai jopa pelkoa. Aggressiivinen nuori on vaikea kohdata vaikka juuri silloin hän luultavasti eniten tarvitsee aikuista. Pettymys, epävarmuus ja pelko aiheuttavat pojis-

sa aggressiivisuutta ja heidän on erittäin vaikea hillitä itseään, koska väkivaltainen käytös on usein pois pääsy vaikeasta tilanteesta tai sitten jo varhaisessa lapsuudessa opittua biologisesta perheestä ja nuori voi jopa mieltää sen normaaliksi käytökseksi.

Lapsena pitkään jatkunut stressi ja kaltoin kohtelu sekä jatkuva hoidon laiminlyönti johtavat tiettyjen aivoratojen kehittymättömyyteen. Suuret vuorovaikutuksen puutteet ja häiriöt vauvan ja hoivaajan välillä johtavat aivojen kehityshäiriöön. Kehityshäiriöstä voi olla monenlaisia seurauksia. Joillakin lapsilla ne voivat ilmetä esimerkiksi aikuisten ja ikätovereiden neutraalien ja ystävällisten kasvoniilmeiden tulkitsemisena vihamieliksi. (Sinkkonen 2010, 173-174.) Lastenkodin pojat tulkitsevat herkästi aikuisen eleettömyyden vihamielisenä. Poika saattaa yllättäen ruveta huutamaan ”aina sinä huudat minulle, vaikka en ole tehnyt mitään pahaa!”. Nämä tilanteet tulevat usein aikuiselle yllättäen eikä aina muista, että reaktio johtuu juuri syntymästä asti kaltoin kohtelusta. Poika joutuu usein ongelmiin myös ikätovereidensa kanssa juuri väärin tulkintojensa kanssa.

Mikäli lapsi on kokenut hoidon laiminlyöntejä sekä pahoinpitelyitä tai muita aggressiivisia, ovat seuraukset lapsen keskushermostolle ja tunteiden hallinta kyvyille katastrofaalisia. Ihminen ei voi hallita tunteitaan jos ei ymmärrä niitä eikä lapsi voi mitenkään ymmärtää sitä, että joutuu kaltoin kohdelluksi ilmaistuaan omia tarpeitaan. Asosiaalisen ja väkivaltaisen nuoren alkaessa tuntemaan muutakin kuin vihaa, alkaa paraneminen olla alussa. Masentuminen ja sureminen menetettyjä asioita tai ihmisiä on myös merkki toipumisesta. (Sinkkonen 2010, 175-178.) Kun aiemmin kovin vihainen ja aggressiivinen poika alkaakin olla hiljainen ja jopa vetäytyvä, tulee ohjaajilla helposti samankaltainen reaktio ja poika jää yksin. Liian usein ohjaajilta jää huomioimatta, että pojan masennukseen viittaava käytös voi todella olla merkki hänen toipumisesta ja prosessin käynnistymisestä kohti paranemista. Poika voi käyttäytyä rajattomasti, karkailee eikä noudata sovittuja asioita, häntä on vaikea saada asettumaan paikoilleen ja kuuntelemaan aikuista. Eräänä päivänä poika onkin hiljainen ja surkean näköinen eikä hän osaa sanoa minkälainen olo hänellä on. Tätä vaihetta saattaa jatkua jonkin aikaa, päiviä, ehkä viikkojakin. Poika on omissa oloissaan ja puhumaton. Tässä paranemisen vaiheessa ohjaajan on hyvä mennä päivittäin hänen luokseen, kysellä kuulumiset ja istua lähelle. Välillä on hyvä olla hiljaa ja silitellä poikaa, välillä

voi saada viriteltyä keskustelua. Pikku hiljaa ohjaajakin voi alkaa ymmärtää, että poika on toipumassa epäsuotuisista elämäkokemuksistaan ja alkamassa prosessoida niitä. Vahvalla läsnäololla ja aidolla välittämällä voi saada jopa ensimmäistä kertaa poikaan yhteyden ja työskentely pääsee käyntiin hitaasti, mutta melko varmasti.

Nuorille jo itsenäistymisvaiheessa oleville pojille on haastavaa hyväksyä käyttäytymisensä syyt ja usein heitä helpottaa tieto siitä, että heillä voi olla jo vauvana syntynyt keskushermoston häiriö. Toki on järkyttävää kuulla, että omien biologisten vanhempien kyvyttömyys hoitaa vauvaa on aiheuttanut mahdollisesti pysyviäkin vaurioita heihin, mutta usein tieto ja totuus pojan tilasta auttavat prosessoimaan omaa aggressiivista käytöstä. Pojat tuovat keskusteluissa esille, kuinka heidän on vaikea ymmärtää omaa käyttäytymistään ja pojat ovat usein jopa hämillään tapahtumista, joissa he ovat käyttäytyneet väkivaltaisesti tai välinpitämättömästi muita ihmisiä kohtaan. Tässä korostuu juuri Sinkkosen mainitsema kyvyttömyys omien tunteiden hallitsemiselle, kun ei ymmärrä omia tunteitaan.

Aikuiset eivät aina ymmärrä, että poikien epäsopeva käytös saattaa johtua näin rajuisista kokemuksista. Hoivaamisella ja vahvalla läsnäololla saadaan poikaan yhteys, jonka avulla tunteiden ja siihen liittyvien käytöshäiriöiden syihin ja seurauksiin päästään käsiksi ja poika kykenee mahdollisesti prosessoimaan omaa menneisyyttään ja refleктоimaan sitä nuoruuden käytökseensä.

Psykosomaattisen ajatusmallin mukaan psyyke vaikuttaa kehon kaikissa tapahtumissa ja keho kaikissa psyykkisessä toiminnassa. Ajatusmalli on laajentunut, kun on selvinyt, että lähestulkoon kaikenlaisia sairauksia voidaan tarkastella psykosomaattisesta näkökulmasta. (Aalberg&Siimes 2007, 239.) Kehon ja mielen yhteyttä ei voi poikien kanssa työskentelyssä korostaa liikaa. Kehosta huolehtiminen edistää hyvää mielenterveyttä. Poikien kanssa työskentelyssä voi hyvin korostaa fyysisen rasitteen tärkeyttä. Erityisesti väkivaltaiset ja aggressiiviset pojat, jotka kokevat usein turhautuneisuutta hyötyvät paljon liikunnasta. Fyysinen rasite vapauttaa kehossa endorfiineja, jotka tuottavat hyvän olon tunnetta. Fyysisellä rasituksella saadaan myös turha ja ylimääräinen energia ravistettua pojasta pois, jolloin muihin asioihin keskittyminen helpottuu. On kuitenkin huomioitava pojan kyvyt ja mielenkiinnon kohteet liikunnallisesti. Mikäli pojalla ei ole mitään vakituista liikunnallista harrastusta eikä haluk-

kuutta sellaiseen, on hyvä pyrkiä järjestämään säännöllisesti aktiivista yhteistä tekemistä. Painiminen tai nyrkkeilyäkin hakkaaminen ovat osoittautuneet hyviksi tavoiksi purkaa turhautumista lastenkodissa. Kuntosalilla tai lenkillä käynti yhdessä taas ovat näyttäneet hyvinä säännöllisinä yhteisinä toimina.

Fyysinen rasite toimii hyvin myös paineiden tai stressin poistossa poikien kanssa. Kovan paineen alla elävän pojan on helpompi päästellä höyryjä vaikka nyrkkeilemällä ja sitten vasta keskustelemalla, kun suurimmat tunteet on saatu tasoiteltua fyysisellä toiminnalla. Liikkuminen ja yhdessä ohjaajan kanssa harrastaminen ovat myös hoi-vaamista. Näissäkin pääsee nuorta lähelle luonnollisesti, jos muuten ei luontevaa arkista fyysistä kontaktia nuoreen ole helppo saada. Kollegani kertoi nuoren kanssa yhteisen kuntosalikäynnin olleen todella antoisa monella tapaa. Nuori oli silminnähdessä nauttinut päästessään liikkumaan ja haastamaan itseään, mutta myös ohjaaja pääsi nuoren lähelle neuvoessaan tätä kuntosalilaitteiden käytössä. Tämän nuoren ja ohjaajan välillä ei arjessa tule luontevasti kosketusta, joten yhteinen harrastus tuki sitä ja lähensi heitä selvästi.

Tunteiden hallinnassa keskeisessä osassa ovat sanat. Nuoren psyyken kehittyessä tunteet alkavat saada psykologista sisältöä. Kehityksen myötä nuori pystyy määrittämään eri tunteita yhä paremmin, niin laadullisesti kuin määrällisestikin. Depression tunne on yksi mielipahaan liittyvistä tunteista, joka on lapsen maailmassa ensin kokonaisvaltaista epätoivoa, avuttomuutta sekä pahoinvointia. Myöhemmin lapsi osaa jo erottaa perustunteita niiden sisällön perusteella. (Aalberg&Siimes 2007, 241-242.) Huostaan otettujen poikien kohdalla tulee usein ongelmaksi se, ettei biologinen ja emotionaalinen ikä kohtaa tunteiden hallinnassa. Suurin osa pojista on tunteiden hallinnassa yhä pienen lapsen tasolla. Kuitenkin heiltä odotetaan biologisen ikänsä määrittämiä taitoja ja valmiuksia tunteiden käsittelyssä. Tämä herättää pojissa hyvin ristiriitaisia tunteita ja saa nuoren kehittymättömän mielen kaaokseen, josta ainoa ulos pääsy on usein aggressio tai päihteiden käyttö. Tässä ohjaajan on oltava sensitiivinen ja osattava kohdella nuorta ikätasoisesti, tämä on pojille todella tärkeää, mutta kuitenkin huomioida heidän emotionaalinen kehitys ohjaamalla heitä tunnetehäviin ja keskusteluihin, jotka vastaavat heidän emotionaalista ikäänsä.

2.4. Kiintymyssuhdeteoria

Englantilainen psykiatri John Bowlby on kehittänyt kiintymyssuhdeteorian. Se on teoria kiintymyssuhteiden kehittymiseen vaikuttavista tekijöistä. Tämän teorian mukaan lapsi kiintyy niihin aikuisiin, jotka häntä hoivaavat. Hoivan on myös täytettävä tietyt ehdot. Kiintymyksellä tarkoitetaan tunnesidettä, joka kehittyy lapsen ja hänen turvallisimpana pitämänsä aikuisen välille. Lapsen hyvään kehitykseen edellytetään lapselle tärkeiden aikuisten todellista läsnäoloa arjessa sekä pysyvyyttä. Tuntiessaan jostakin syystä uhkaa tai pelkoa jostakin, lapsi turvautuu ensimmäisenä kaikkein luotettavimpana pitämäänsä aikuiseen. Lapsi kokee erityisenä uhkana ja pelkona myös vanhempiensa poissaolot. Kiintymyssuhdeteoriassa puhutaan myös lapsen kiintymyssuhdekäytöksestä. Tällä termillä tarkoitetaan lapsen käyttäytymistä, jolla hän pyrkii vaikuttamaan vanhempansa lähtöön tai poistumiseen. Yleensä lapsi itkee tai yrittää komentamalla saada vanhempansa jäämään. (Rusanen 2011, 27.) Mikäli lapsi joutuu kohtaamaan nämä suurimmat pelkonsa jo varhaisesta lapsuudesta lähtien, eikä hänen hätähuutoonsa vastata, on selvää että kiintymyssuhteeseen alkaa rakentumaan häiriöitä. Lapsi kokee olonsa turvattomaksi, hänet on mahdollisesti jätetty usein yksin.

Monilla lapsilla, joilla ei ole kehittynyt lujaa kiintymyssuhdetta, on vanhemmat, joilla on esimerkiksi vakavia mielenterveys tai päihdeongelmia. Jos lasta hoivaava aikuinen on sairastunut masennukseen, ei lapsen kaikkiin signaaleihin reagoida ja hän jää vaille hoivaa ja huolenpitoa. Vaikka lapsi oppisikin elämään tämän kaltaisessa suhteessa, alkavat nämä vakavat puutokset näkyä viimeistään nuoruusiässä käytöshäiriöinä ja impulssikontrollin puutoksena.

Amerikassa suoritettiin tutkimus vuonna 1991, jossa vertailtiin poikien ja tyttöjen kiintymyssuhteen laatua. Yleisesti aiemmissa tutkimuksissa ei ole havaittu sukupuolisia eroja kiintymyksen suhteen, mutta tässä kyseisessä tutkimuksessa havaittiin poikien ja tyttöjen välillä eroja. Tutkimuksen mukaan poikien sosiaalis-emotionaalinen kehitys häiriintyi tyttöjä herkemmin, mikäli äiti on töissä ensimmäisen elinvuoden aikana. Tutkimuksessa ilmeni viitteitä, että pojilla on enemmän turvatonta kiintymystä molempiin vanhempiinsa, mikäli äiti on palannut työelämään pojan ollessa alle vuoden vanha. Tulokset ovat kuitenkin viitteenomaisia. (Macmillan 2004, 136-141.)

Kiintymyssuhteiden arvioiminen on hankalaa. Erityisesti turvattomuuden määrittäminen on ongelmallista. Turvallisten kiintymyssuhteiden lisäksi voidaan kiintymys kuitenkin jakaa kolmeen kategoriaan, välttelevään, ristiriitaiseen ja organisoitumattomaan kiintymyssuhteeseen. Välttelevästi kiintynyt lapsi on usein joutunut tukahduttamaan itseään ilmaistessaan tunteitaan, koska voimakkaat tunteen purkaukset ovat loitontaneet häntä hoivaajastaan. Välttelevästi kiintyneet ihmiset oireilevat usein psykosomaattisesti, koska heidän on vaikea osoittaa mitään vihamielisiä tunteita. Mikäli lapsi on joutunut jo varhain pitämään huolta vanhemmistaan ja heidän hyvinvoinnistaan, kokee hän oman tahtonsa ja tunteensa tulleen niin latistetuksi, että hän saattaa myöhemmässä vaiheessa alistua tyydyttämään kenen tahansa tarpeita ja pahimmillaan menettämään yhteyden omiin tunteisiinsa. (Sinkkonen 2010, 90-91.) Tämän kaltaisen kiintymyssuhdehäiriö altistaa nuoren herkästi hyväksikäytölle. Nuori hakee elämänsä ihmisiä, joille hän kelpaa tarpeita tyydyttämään ja samalla nuoren omat tunteet jäävät huomioimatta. Pahimmillaan pojat hakevat hyväksyntää aikuisilta miehiltä tai naisilta ja ripustautuvat heihin palvelen ja miellyttäen menettämisen pelossa. Ristiriitaisesti kiintynyt lapsi on kokenut hoivaajan epäjohdonmukaisena. Lapsi kokee, ettei millään pysy hoivaajan mielessä, vaan hänen on tungettava itsensä sinne väkisin. Lapsi on havainnut, että huomion hän saa hoivaajaltaan parhaiten arvaamattomalla käytöksellä ja intensiivisellä tunneilmaisulla.

Ristiriitaisesti kiintynyt lapsi kokee olevansa aina jotain vailla ja lapsen ja hoivaajan välisestä suhteesta tulee helposti vihamielis-riippuvainen. Lapsi tuntee, että mikään ei riitä ja hän raivostuu herkästi. (Sinkkonen 2010, 91-92.) Ristiriitaisesti kiintyneiden poikien kanssa työskentely on haastavaa. Lastenkodissa pojat usein kysyvät samaa asiaa monelta eri ohjaajalta, koska ovat tottuneet aikuisen epäjohdonmukaisuuteen ja ikään kuin hakevat eri vastauksia aikuisilta. Nämä pojat myös raivostuvat, jos ja kun kaikilta aikuisilta tuleekin sama vastaus eikä pelivaraa jää. He ovat kuin kaaoksessa tai shokissa, kun lapsuudesta asti vallinnut ristiriitaisuus ja epäjohdonmukaisuus ovatkin yhtäkkiä poissa ja aikuiset tekevät yhdessä sellaisia päätöksiä, joista myös kaikki pitävät kiinni. Vaikka nuori varmasti kapinoo ja koettelee aikuisia tässä uudessa tilanteessa, on ensiarvoisen tärkeää, että lastenkodin aikuiset pitävät yhtenäisen linjan. Näin nuori rakentuu vähitellen uudestaan ja alkaa mahdollisesti kiintymään turvallisesti aikuisiin.

Organisoitumaton kiintymyssuhde syntyy, jos hoivaaja on pelokas tai pelottava. Toisinaan hoivaaja voi olla kumpaakin vuorotellen. Lapsi ei koe hänen ja hoivaajansa välistä suhdetta missään vaiheessa turvalliseksi. Organisoitumattomasti kiintyneet lapset kokevat usein vakavia puutoksia hoidossa ja laiminlyöntejä sekä traumoja varhaisessa vaiheessa. (Sinkkonen 2010, 92.)

Kiintymyssuhteen arvioinnin välineeksi on kehitetty laajasti vakiintunut strange situation- asetelma, jossa havainnoidaan lapsen suhtautumista vieraan ihmisen paikalle tuloon tarkasti hallituissa olosuhteissa. Tämän menetelmän on todettu antavan luotettavaa tietoa lapsen käyttäytymismalleista, jotka liittyvät vanhemman antaman hoidon laatuun. Strange situation – havainnointi suoritetaan noin vuoden iässä ja sen on todettu näyttävän vanhemman ja lapsen välisestä varhaisesta vuorovaikutuksesta seikkoja, jotka vaikuttavat lapsen myöhempään kehitykseen. (Korkiakangas, Lyytinen & Lyytinen 1995, 61.) Vain harva lastenkotiin muuttavista lapsista vierastaa uusia aikuisia tai lapsia uudessa asuinympäristössään. Lapset tulevat herkästi uuden aikuisen luokse ja ovat todella avoimia. Tässä heijastuu hyvin kiintymyssuhdeteorian strange situation – tai lähinnä sen olemattomuus. Lapsi ei turvaudu kehenkään tuttuun aikuiseen, tai sitä ei ole, vaan tulee heti uusien aikuisten seuraan. Tämän kaltaisen käytös lapselta osoittaa kiintymyssuhteessa tuleen jo varhaisessa vaiheessa puutoksia ja lapsi on tottunut pärjäämään yksin, tukeutumatta aikuisiin. Kiintymyssuhdeteorianssa tuodaan esille, että strange situation – havainnoinnilla voidaan nähdä vuorovaikutus hoivaajan ja lapsen välillä, jolla on vaikutusta nuoruusikäen.

Miten nämä vaikutukset sitten näkyvät nuoruusiässä? Vaikka hoivaajaansa kiintymätön ihminen saattaa lapsena olla avoin ja luottaa aikuisiin vailla pelkoa tai huolta, alkaa nuoruusiässä kiintymyssuhteen häiriöt tai puutteet näkyä. Nuoresta alkaa näkymään turvattomuuden aiheuttamat vauriot, hän ei luota aikuisiin. Oppimisen haasteet ja keskittymisen vaikeudet voivat alkaa näkyä koulussa. Nuoren on vaikeaa tai jopa mahdotonta luoda pysyviä ihmissuhteita ja hän turvautuu helposti väkivallan käyttöön vaikeissa tilanteissa. Jotkut nuoret, jotka eivät osaa hakea turvallisuuden tunnetta toisesta ihmisestä, hakevat sen päihteistä.

Tutkimukset ovat osoittaneet, että turvallisesti kiintyneet lapset ovat taitavampia ongelmanratkaisuissa hoivaajansa kanssa ja he selviävät paremmin sekä suorituskeskeisissä että sosiaalisissa tilanteissa kuin turvattomasti kiintyneet lapset. (Kor-kiakangas, Lyytinen&Lyytinen 1995, 63.) Juuri ongelmanratkaisutilanteissa ja stressitason noustessa turvattomasti kiintyneet lapset erottuvat joukosta. He eivät pysty olemaan tilanteessa, jota eivät hallitse eivätkä ymmärrä tunteita, joita tilanne herättää. Tämä purkautuu turhautumisena ja epätoivotulla käyttäytymisellä ja tässä kohtaa usein pojista tehdään aikuisten silmissä häiriköitä tai tottelemattomia.

Kiintymyssuhdehäiriöt ovat yksi merkittävimmistä ongelmista lasten sijaishuollossa. Jo varhaislapsuudessa, useilla syntymästä asti puutteellisesti kehittynyt kiintymyssuhde näkyy ihmisen elämässä joka kehitysvaiheessa. Nuoruusiässä nämä puutokset näkyvät usein kontaktin hakemisena väärällä tavalla. Nuoret saattavat olla hyvin vetäytyneitä tai sitten heiltä saattaa puuttua kontrolli täysin.

Nuoret tarvitsevat elämäänsä aikuisia, jotka eivät hylkää heitä. Murrosiässä olevien nuorten tulisi saada itsenäistyä kiintymyssuhdekontekstissa eli turvallisten aikuisten suojassa. Nuoret, jotka ovat jo lapsuudessaan saaneet turvallisesti kiintyä aikuiseen itsenäistyvät helpommin kuin turvattomasti kiintyneet nuoret. Itsenäistyminen ei tarkoita aikuisiin luotujen siteiden katkeamista. (Sinkkonen 2010, 84-85.) Jo yksikin luotamuksellinen kiintyminen nuoren pojan elämässä voi olla käänteen tekevä. Sijaishuollossa on melko yleistä työskennellä niin, ettei nuori kiinny ohjaajaan. Kiintymystä saatetaan karttaa, koska usein ajatellaan, että nuori tulee ohjaajasta riippuvaiseksi eikä pärjää ilman häntä. Erityisesti hoivan käytössä ollaan ehkä juuri tästä syystä hyvin varovaisia. Jotta lapsuudessaan turvattomasti kiintyneet nuoret pojat pärjäävät elämässään, on korjaava kokemus saatava joltakin häntä hoitavalta aikuiselta.

Työskentely poikien kanssa joilta puuttuu käsitys siitä kuinka lähelle toista ihmistä voi tulla ja minkälaisissa tilanteissa on soveliasta koskea toista, voi olla haastavaa. Tällä tavoin käyttäytyvä poika rikkoo ohjaajan yksityisyyden suojaa ja ohjaajan reagointi tilanteisiin voi olla voimakastakin. Hoivan käytöllä ja aikuisen turvallisella läsnäololla pystytään paneutumaan juuri näihin pulmiin. Itsenäistymisikäisten poikien kanssa lapsuuden kokemusten läpikäyminen on hyvin tärkeää. Ohjaajan on ensin luotava

luottamuksellinen suhde nuoreen, jotta työskentely olisi mahdollisimman tuottoisaa ja nuori pystyy avautumaan kipeistäkin asioista.

Nuorilla pojilla on monilla taustalla jo useampi sijoitus eri laitoksiin ja heihin on vaikea saada luotua yhteyttä, joka olisi niin syvä, että menneisyyden läpikäyminen rehellisesti onnistuu. Monet pojat ovat kertoneet, että ohjaajiin on turhauttavaa luoda hyvää yhteyttä, koska epävarmuus sijoituksen jatkumisesta tai työntekijän pysyvyydestä vaivaa mieltä. Jo laitoshoidon tulovaiheessa aikuisen ja nuoren ensikohtaaminen määrittelee vahvasti sen, miten työskentely alkaa etenemään. Pojat ovat ennakkoluuloisia ja epäileväisiä aikuista kohtaan ja kokeilevat rajojaan paljonkin katsoessaan onko aikuiset luottamuksensa arvoisia.

Ohjaajan ammattitaitoa on kohdata nuoret aina kunnioittavasti ja lämpimästi riippumatta siitä mitä heidän esitiedoistaan on saatu selville. Ohjaajan on kestettävä nuoren oireilu ja paikkansa hakeminen, vaikka se veisi pitkänkin ajan. Nuorille, joiden kiintymyssuhde häntä hoivaavaan aikuiseen, usein äitiin on ollut riittämätön, on ensiarvoisen tärkeää, että häntä laitoshoidossa hoitavat aikuiset pysyvät lähellä ja ovat saatavilla. Aikuisen tehtävänä on asettaa nuorille rajat ja osoittaa heille, että aikuiset huolehtivat heistä, sillä nuoruusikäisetkin ovat yhä lapsia. Monet pojat ovat biologiselta ja emotionaaliselta iältään hyvin eri kehitysvaiheessa, joka aiheuttaa helposti ristiiriitä ja väärin ymmärryksiä. 17-vuotiaalta pojalta vaaditaan ikätasoista toimintaa ja käyttäytymistä, mutta todellisuudessa hänen emotionaalinen ikänsä saattaa olla huomattavasti nuorempi ja hän tarvitsisi nuoremmalle lapselle kuuluvaa hoivaa ja huolenpitoa. Työskentelyssä tulisi aina ottaa huomioon sekä pojan biologinen että emotionaalinen ikä. Pojat täytyisi kohdata aina niin kuin heidän ikäisiään kohdataan; kätellä heidät ja esitellä itsensä. Ensikohtaamiseen saa luotua heti syvyyttä kertomalla pojalle, että on mukava tavata hänet ja toivottaa hänet tervetulleeksi uuteen ympäristöön

3 TYÖSKENTELYN ESIMERKKEJÄ

Tässä luvussa esittelen esimerkkejä työstäni poikien kanssa sekä esimerkkejä tilanteista, joissa olen ollut tarkkailijana. Tämä aineisto on kerätty havainnointia menetelmänä käyttäen ja analysoin ne havaintojen pohjalta.

Esimerkki 1:

17-vuotias poika, Matti (nimi muutettu) saapuu tutustumaan lastenkotiin tarkoituksenaan muuttaa hyvinkin pian lastenkotiin asumaan. Menen Mattia ovelle vastaan, kätelen ja tervehdin, katson häntä silmiin. Matti on varautunut, mutta samaan aikaan hyvin avoin ja estoton. Hän vastailee kysymyksiini laajasti ja pitkästi ja tarkkailee ilmeitäni ja reaktioitani. Matti kysyy hyvin pian koska saa muuttaa lastenkotiin asumaan ja vaikuttaa malttamattomalta. Sovittuamme muuttopäivän hän lähtee. Jään miettimään miten aloitan työskentelyn pojan kanssa. Ensi tapaamisesta lähtien oli selvää, että poika tarvitsee aikuisen tukea todella paljon ja varhaisessa vuorovaikutuksessa vanhempien kanssa on puutteita. Kohtaan Matin seuraavan kerran viikon kuluttua. Hän tulee todella estottomasti lähelleni ja ottaa kädestä kiinni yllättävissä tilanteissa. Poika on hyvin häiriöherkkä ja hänen on vaikea keskittyä yhteen asiaan kerralla. Päätän edetä Matin kanssa hitaasti, mutta määrätietoisesti. Pidän hänelle rentoutushetkiä erillisessä siihen tarkoitukseen olevassa tilassa ja yritän luoda kiireetöntä tunnelmaa, jotta hän pystyisi keskittymään käsiteltäviin asioihin. Tämä toimiikin hyvin ja Matti rauhoittuu pehmeiden patjojen sekaan peiteltyäni hänet peittojen alle. Saamme keskusteltua ja selvitettyä hänen taustojaan hieman. Olen myös ottanut tavaksi koskettaa Mattia olkapäälle joka kerta, kun kohtaamme uuden kerran. Hän ottaa kosketusta hyvin vastaan ja selvästi pitää siitä, että aikuinen huomioi hänet ennen kuin hän itse ehtii hakea huomiota levottomalla käytöksellään. Matti tarvitsee hyvin selkeitä ja tiukkojakin rajojen asetuksia aikuisilta. Hän hyötyy selkeästi siitä, että aikuinen tekee hänen puolestaan päätökset esimerkiksi kotiintuloajoista ja ruokailuista, vaikka hän kritisoikin aikuisten päätöksiä. Matti hakee paljon hyväksyntää aikuisilta ja on hyvin epävarma poika. Koska hänellä on itsenäistyminen hyvin lähellä, ei työskentelylle jää kovin paljoa aikaa. Uskon silti, että Matin kanssa hitaasti eteneminen ja perushoivan ja huolenpidon antaminen tuovat enemmän tuloksia kuin nopeasti kaikkien itsenäistymiseen liittyvien asioiden hoito. Matti takertuu hoivaajaansa, tässä kohtaa minuun, paljon. Hänen on vaikea jakaa huomiota muiden nuorten kes-

ken ja hän usein päätyykin ylilyönteihin huomion hakemisen kanssa. Mahdollisuuksi-
en mukaan vietän hänen kanssaan aikaa kahden kesken niin, että hän saa olla rei-
lusti pieni poika ilman rooleja muun nuorisoporukan ollessa ympärillä. Matti onkin
kahden keskeisissä tilanteissa kuin pienen pieni lapsi ja asettuu vierelleni silitteläväk-
si. Työskentely Matin kanssa on vasta aluillaan, joten tuloksia hoivan käytöstä on
vaikea tässä kohtaa arvioida. Selvää on, että poika hyötyy aikuisen läheisyydestä ja
hoivasta paljon. On valitettavan myöhäinen aika tarjota pojalle korvaavia kokemuk-
sia, mutta toisaalta koskaan ei ole liian myöhäistä työskentelylle.

Esimerkki 2:

Itsenäistä elämää harjoitteleva jo täysi-ikäinen nuori mies Lauri (nimi muutettu) tapaa
säännöllisesti ohjaajaansa, ammatillista tukihenkilöä. Laurilla on suuria haasteita ar-
jen sujumisen kanssa eikä opintojaan etene. Hän ajautuu jatkuvasti hankaluuksiin
kavereiden kanssa ja on usein joutunut väkivaltatilanteisiinkin tuntemattomien ihmis-
ten kanssa. Lauri hakee paljon ohjaajansa huomiota ja hänen käytöksensä viestii
hoivan tarpeesta. Laurilla on paljon hylkäämisen kokemuksia lapsuudessaan ja hä-
nen on todella vaikea luottaa ihmisiin. Laurin ohjaaja on asennoitunut hoitamaan hä-
nen kanssaan päivittäisiä asioita, kuten kaupassa käyntiä, virastoissa asioimista, sii-
vousta. Ohjaajien mielestä poika on hankala eikä hän suoriudu sovitusta asioista.
Poikaa pidetään välinpitämättömänä ja jopa laiskana. Heidän kohtaamisensa alkavat
usein ohjaajan moittiessa häntä kuinka hän ei ole taaskaan saanut hoidettua sovittuja
asioita. Lauri näyttää olevan todella hukassa itsensä ja elämänsä kanssa eikä selke-
ästi aina edes tiedä tai muista mitä oli sovittu. Tapaamisissa Lauri menettää usein
hermonsa, koska kommunikaatio ohjaajan kanssa on haastavaa ja tapaaminen päät-
tyy samanlaisissa negatiivisissa tunnelmissa kuin alkoikin. Vaikka en työskentele tä-
män nuoren kanssa, kohtaan hänet usein. Kohdatessamme katson häntä aina silmiin
ja kosketan häntä. Lauri hakeutuu herkästi lähelleni ja avautuu menneisyydestään
aina ajan ja paikan niin salliessa. Vaikka näemme melko epäsäännöllisesti, huomaan
pojan kokevan minut luotettavaksi aikuiseksi. Olen keskustellut pojan ohjaajan kans-
sa asiasta ja tuonut hoivan näkökulmaa esiin, mutta toistaiseksi en ole saanut vakuu-
tettua kollegaani menetelmän toimivuudesta. Ohjaajana on ilman muuta ymmärrettä-
vä, että nuorten poikien kanssa työskentely on paljon muutakin kuin hoivaamista,

mutta oman elämän hallintaan kuuluu isona osana hyvä itsetunto ja kokemus siitä, että on tullut hoidetuksi ja kuulluksi sekä nähdyksi aikuisten toimesta.

Työntekijän ja poikien yhteinen työskentely vääristyy helposti vastakainasetteluksi, jossa pojat muuttuvat kohteeksi, johon kaikki toimenpiteet keskitetään. He puolustautuvat käyttäytymällä uhkaavasti ja osoittavat entistä kiivaammin omaa valtaansa nuorten keskinäisessä yhteisössä. Työntekijä sulkeutuu puolestaan omaan tarkasti vartioituun valtapiiriinsä, työyhteisön norsunluutorniin, josta käsin hän puntaroi ja moukaroii poikien elämää ja toimintaa. (Rantanen 2010, 67.)

Nuoren työntekijän tulisi aina olla nuoren puolella. Lastensuojelutyössä tämä ei välttämättä aina välity nuorelle itselleen, koska työntekijän on tehtävä myös päätöksiä, jotka aikuiset näkevät nuoren parhaaksi, mutta nuori ei itse näe toimenpiteitä tarpeellisina, vaan suorastaan vääryyksiä häntä kohtaan. Näissäkin tilanteissa hoivallinen menetelmä on oiva keino saada puheyhteys nuoreen ja selittää hänelle asia.

Pojat saattavat reagoida esimerkiksi rajoitustoimenpiteisiin voimakkaasti ja joskus jopa aggressiivisesti. Näissä tilanteissa ohjaajan on hyvä pysyä aina läsnä, oman turvallisuuden tietysti huomioiden, ja odottaa pahimman tunnemyrskyn laantumista. Nuoren rauhoituttua hänet voi esimerkiksi viedä tilaan, jossa saamme olla rauhassa ja jonka nuori kokee turvalliseksi. Nuorille voi ja jopa pitää puhua aina hyvin suoraan, mutta kuitenkin lempeästi. Monille pojille suorasanaisuus ja tunteiden sanoittaminen ovat rauhoittava tekijä. Pojat sanovat herkästi vihastuksissaan aikuiselle ”mitä sä siinä vielä teet?” Luottamusta herättävä vastaus aikuiselta on esimerkiksi ”olen tässä koska välitän sinusta ja huomaan, että tarvitset minua nyt”. Näin suorasanainen vastaus saa pojat lähes poikkeuksetta hämilleen ja herättää lisäkysymyksiä.

On myös ehdottoman tärkeää hoivan annossa, että aikuinen osaa tulkita koska nuori todella haluaa olla yksin. Kysymys haluatko olla yksin voi olla pojille liian vaikea ja siihen vastataan myöntävästi, vaikka yksinolo ei todellisuudessa olisikaan sitä mitä nuori sillä hetkellä haluaa. Niinpä on luotettava omaan ammattitaitoon ja tehtävä itse päätös milloin jättää nuoren yksin. Näissä tilanteissa ohjaaja voi esimerkiksi sanoa ” Jätän sinut hetkeksi yksin, mutta olen aivan lähellä ja tulen pian takaisin niin voimme keskustella asiasta lisää”. Tämä tuo nuorelle tunteen, että hänen yksityisyyttään kunnioitetaan, mutta häntä ei jätetä kokonaan yksin vaikean asian kanssa. Joskus on

myös hoivaavaa olla nuoren seurassa, vaikka hän ei sitä toivoisikaan. Näissäkin tilanteissa sanoittaminen ja suorasanaisuus on avainasemassa. ”Huomaan, että olet niin kiihdyksissä, etten halua jättää sinua yksin” on hyvin turvallinen ja hoivaava viesti nuorelle. Tämä myös lisää luottamusta nuoren ja aikuisen välille nuoren huomattaessa, ettei aikuinen lähdekään pois vaikka ovet paukkuu ja nuori huutaa. Tilanteiden rauhoituttua on tärkeää käydä läpi kaikki vaiheet ja käyttää apuna eri menetelmiä. Toisille kirjoittaminen toimii hyvänä väylänä, jos keskustelu tuntuu liian vaikealta tai jos työskentely on niin aluillaan, että nuoren on vielä vaikea puhua ohjaajalle. Tunnekortit ovat oiva tapa käydä tunteita nuoren kanssa läpi ja niiden avulla saa usein tuotoksia ja prosessoivia keskusteluja aikaan nuoren kanssa. Tunne-korttien kautta on hyvä myös opetella tunnistamaan eri tunteita ja miettiä niiden merkitystä itselleen.

Tunteiden tunnistaminen ja niistä puhuminen on monelle nuoruusikäiselle pojalle hyvin vaikeaa. Pojat pakenevat herkästi kovan kuorensa taakse ja viestivät aikuiselle olevansa välinpitämättömiä tilannetta kohtaan. Havaintojeni mukaan näissä kohdissa ohjaajat usein jättävät pojan yksin ja jakavat kollegoilleen tiedon, ettei poikaa kiinnosta asiat ja hänen kanssaan on turha jatkaa keskustelua. Nämä hetket saattavat tuntua ohjaajista mitättömiltä, mutta poika, joka jää yksin tunteidensa kanssa ja ollessaan kyvytön suoraan sanomaan aikuiselle tarvitsevansa häntä, haavoittuvat syvästi.

On tärkeää ymmärtää, että nämä aggressiiviset ja välinpitämättömät pojat ovat niitä turvattomia ja epävarmoja poikia, jotka ovat saatettu jättää yksin. Nämä ovat niitä poikia, jotka sisimmässään huutavat aikuista jäämään, mutta eivät pysty sitä sanomaan. Näissä hetkissä lastenkodin ohjaaja pystyy parhaimmillaan avaamaan poikaan sellaisen yhteyden, jossa saadaan pitkäjänteisellä työskentelyllä avattua pojan menneisyyttä ja tuomaan hänelle korvaavia kokemuksia. Poikien on hyvin vaikea tulla pyytämään aikuista luokseen tai tulla kertomaan tarvitsevansa apua. Tytöille tämä on ehkä jo luontaisesti huomattavasti helpompaa ja he hakevat aikuisen huomiota muutoinkin, kuin epätoivotulla käytöksellä. Pojat jäävät liian usein ilman ohjaajien huomiota. Sama tapahtuu koulumaailmassa. Pojat, erityisesti lastenkotien pojat, ovat automaattisesti häirikköjä eikä opettajat kiinnitä huomiota heihin muutoin kuin komentamalla ja moittimalla. Tästä syystä on erityisen tärkeää, että poika saa lastenkodissa ohjaajalta huomiota ja hoivaa jo paljon ennen kuin hän hakee sitä käyttäytymällä sääntöjen vastaisesti.

Esimerkki 3:

Petri muutti lastenkotiin 17-vuotiaana. Hänellä on elämässään lukuisia sijoituksia eri lastenkoteihin ja nuoruusikään on kuulunut paljon rajatonta käytöstä. Poika oli jo nuorena ajautunut päihteiden käytön pariin ja hänellä oli useita väkivaltarikoksia taustalla. Tapasimme ensimmäisen kerran Petrin tullessa tutustumaan lastenkotiin. Hän oli olemukseltaan itsevarma, mutta hän ei katsonut minua silmiin. Hän kertoi hyvin niukasti itsestään ja oli selkeästi varautunut uuden aikuisen suhteen. Petri muutti pian tutustumisensa jälkeen lastenkotiin. Ensimmäiset päivät hän oli vakava ja hiljainen ja vetäytyi herkästi omiin oloihinsa. Hän oli hyvin tarkka ulkonäöstään ja jotenkin kovan oloinen. Aloitin työskentelyn Petrin kanssa tiiviinä. Tapasimme useita kertoja viikossa kahden kesken ja virittelin keskusteluja välillemme. Petri tuntui silti kertovan vain sen minkä ajatteli aikuisen haluavan kuulla. Nopeasti hän kuitenkin alkoi hakeutumaan lähelleni ja kuin huomaamattaan alkamaan avaamaan elämänsä enemmän minulle. Petrille muodostui nopeasti hyvin tärkeäksi, että hän työskentelee vain minun kanssani. Petri muutti nopeasti lastenkodin tukiasuntoon ja alkoi tuellani harjoittelemaan itsenäistä elämää. Petri oli selvästi jäänyt lapsena vaille hoivaa ja hän tuli itse aina hyvin lähelle minua, esimerkiksi tv:tä katsellessa hän hakeutui viereeni ja usein nojasi minuun sohvalla makoillessaan. Huomasin Petrin olevan hyvin haavoittuvainen ja epävarma poika, joka tarvitsee todella paljon aikuisen läsnäoloa arjesta selviytyäkseen. Petri toikin usein esille pärjäävänsä, koska on pakko. Tämä oli selkeä viesti minulle, että minun tulee olla vahvasti läsnä hänen elämässään. Petri on keskustelleva poika, kun huomasi minun olevan luottamuksensa arvoinen. Hän kuuntelee minua paljon ja hyväksyy minulta eriävät mielipiteet asioihinsa ja ratkaisuihinsa. Koska Petrin kanssa ei juurikaan ole tarvinnut harjoitella itsenäistymiseen liittyviä rahan käytön ja kodin siisteyteen liittyviä asioita, olen keskittynyt työskentelyssä hänen kanssaan täysin emotionaaliseen hoitoon.

Työskentely Petrin kanssa lähti etenemään alkukankeuden jälkeen todella nopeasti. Vaikka Petri oli aluksi epäileväinen, kuten nuoren kuuluukin olla uutta aikuista kohtaan, sain nopeasti ansaittua hänen luottamuksensa. Aiemmat kokemukseni nuorisoikäisten poikien kanssa työskentelyssä ovat olleen hyvin toisenlaisia. Usein luottamuksen kerääminen puolin ja toisin vie melko kauan aikaa ja tutustumisvaihe kestää pitkään. Petrin kohdalla oli toisin. Mietin paljon syitä hänen nopealle kiintymiselle

minuun. Osa tekijä Petrin halukkuudelle työskennellä kanssani oli varmasti se, että hänellä oli kova halu päästä elämässä eteenpäin ja itsenäistymään. Toisaalta hän oli ajoittain jopa pelokas ajatukselle, että työntekijä vaihtuisi, jos hän jatkaisi elämäänsä itsenäiseen asumiseen. Petri itse sanoitti asian mielestäni hyvin. Hän kertoi, että haluaisi työskennellä kanssani, koska on vihdoin löytänyt elämäänsä aikuisen, jonka kanssa on hyvä olla ja joka välittää hänestä. Harvoin saan pojilta näin suoraa palautetta. Petri kertoi paljon siitä, kuinka hän kokee että välitän hänestä aidosti ja olen kiinnostunut hänen elämästään. Tämä Petrissä herännyt tunne oli varmasti avainasia työskentelyn onnistumiselle ja tuloksekkaalle etenemiselle. Mietin, mistä tämän tunteen syntyminen johtuu? Mitä voisin jakaa kollegoilleni tästä, jotta kaikille pojille saataisiin tämä kokemus työntekijöidensä kanssa? Kaikkiin asioihin ei löydä absoluuttista oikeaa vastausta ja on toki persoona kysymyksen aina, kun ihmiset työskentelevät ihmisten kanssa, mutta varmasti juuri aito kiinnostukseni Petrin asioihin ja hänen elämäänsä loivat perustan kiintymykselle. Ja tietysti näin suoran ja mukavan palautteen kuuleminen nuorelta antoi minulle lisäpuhtia työskentelyyn.

Koska Petri kiintyi minuun, oli hänen käytöksessään helppo huomata jopa lapsen omaisia piirteitä. Olen käyttänyt Petrin kanssa työskentelyssä apuvälineinä myös erilaisia menetelmiä. Olemme tehneet yhdessä lastenkodin hoitoon liittyviä hoito- ja kasvatussuunnitelmia sekä itsenäistymiseen liittyviä materiaaleja. Petri lähtee aina kysymysten avulla todella hyvin keskusteluihin mukaan ja pohtii menneisyyttään niiden avulla paljon. Hän myös tukeutuu minuun paljon vaikeissa tilanteissa ja uskaltaa pyytää minulta apua sitä tarvitessaan.

Kun Petri alkoi etsimään itselleen omaa asuntoa täysi-ikäistyttyään, tuli työskentelyyn tosienlaista näkökulmaa. Petriä oli alettava valmistelemaan tulevaan itsenäiseen elämään ja sen mukanaan tuomiin muutoksiin. Ohjaajana mietin paljon kuinka etenisin Petrin kanssa, sillä hän oli yhä vailla aikuisen antamaa hoivaa, mutta häntä piti valmistella myös tulevaan yksin eloon. Tiesin, että tukityöskentely Petrin kanssa jatkuu hänen muuttonsa jälkeenkin, joten jatkoin työskentelyä hoivan näkökulmasta. Juttelimme paljon yksinäisyydestä, jonka hän tulee kohtaamaan omassa kodissa ja kävimme jälleen tunnekorteilla läpi miltä yksinäisyys voisi tuntua ja mitä Petri voisi tehdä kestääkseen tunteen. Valmisteluista huolimatta yksinäisyys tuntuikin melko kovalta Petrin muutettua omaan kotiinsa. Keskustelujen kautta kävimme läpi yksinäi-

syyden tunnetta ja sitä, ettei siinä ole mitään väärää, vaan se on vaihe jonka jokainen nuori käy läpi. Kun yksinäisyys otti Petristä vallan, hän alkoi hakea itselleen tilapäistä seuraa tytöistä. Huomasin tämän Petrin käytöksen nopeasti ja puhuin hänelle asiasta avoimesti. Hän kertoi näkevänsä asian toisella tavalla puhuttuani hänelle siitä, kuinka ihmisten tunteilla ei voi pöleillä korvataksen omia yksinäisyyden tunteita. Petri alkoi kiinnittää käytökseensä huomiota, mutta hänen on silti ajoittain vaikea olla yksin. Yksinäisyyden ja yksin olon eroa olen pohtinut yhdessä Petrin kanssa ja hän tunnistaa näiden tunteiden eron hyvin.

Työskentelyn edetessä Petri on alkanut saamaan enemmän rohkeutta puhua myös muille hänen asioitaan hoitaville aikuisille haasteistaan ja vahvuuksistaan. Hän kokee vahvasti minun olevan hänen puolellaan ja onkin kertonut, että aikaisemmin hän on tuntenut olevansa yksin joka asiassa ja sosiaalityöntekijöiden olevan ymmärtämättömiä häntä kohtaan. Petri on nyt pystynyt sanomaan myös tuesta päättävälle sosiaalityöntekijälle toiveensa tuen jatkumisesta ja sen merkityksestä hänelle. Tämä on ollut iso asia ja erinomainen osoitus työn tuloksista. Nuorelle miehelle on yleisesti hyvin vaikea sanoa ääneen ja sitä kautta tunnustaa ja myöntää muille ja itselleen tarvitsevänsä apua. Petri on pystynyt tähän tuellani ja se jos mikä osoittaa minulle, että työskentelyllä on ollut suuri merkitys ja siinä on edetty paljon.

4 AINEISTON KERUUMENETELMÄT JA ANALYYSI

Aineistonkeruu menetelmänä on käytetty teemahaastattelua, jota kutsutaan myös puolistrukturoiduksi haastatteluksi. Teemahaastattelu ei sido haastattelua kvalitatiiviseen tai kvantitatiiviseen muotoon, eikä sinä määritellä haastattelukertoja tai sitä kuinka syvällisesti aihetta käsitellään. Teemahaastattelussa on olennaisinta se, että haastattelu etenee tiettyjen teemojen varassa yksityiskohtaisten kysymysten sijaan. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelu siksi, että haastattelun aihepiirit ovat samat kaikille. (Hirsjärvi&Hurme 2001, 47-48.)

Tämän opinnäytetyön aineistona toimii myös kirjoittajan havainnot poikien kanssa työskentelyssä ja omat kokemukset lastenkodin ohjaajana. Poikien kanssa työsken-

telyn esimerkkejä tuodaan työssä tarkempaan tutkiskeluun. Muutaman esimerkin kautta analysoidaan työn tarkoitusta ja tuloksia.

4.1. Poikien haastattelut

Työhön haastattelin neljää poikaa. Haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina ja kerroin pojille etukäteen työstäni ja sen tarkoituksesta. Kaikki pojat osallistuivat haastatteluihin vapaaehtoisesti ja tulivat sovitusti haastattelupaikalle.

Poikien haastatteluille valitsin kolme teemakysymystä, joihin halusin vastaukset teemahaastattelun avulla. Kysymykset olivat 1. Saako tukipojat ohjaajilta hoivaa ja 2. Ovatko pojat tyytyväisiä työskentelyyn sekä 3. Ovatko pojat tulleet lapsena hoivatuksi? Näiden teemojen ympärille tein tarkentavia kysymyksiä, joilla lähdin viemään haastatteluja eteenpäin. Haastattelurunkoa laadittaessa ei laadita yksityiskohtaisia kysymyksiä luettelotyyliin, vaan laaditaan teema-alueuuttelo. (Hirsjärvi&Hurme 2001, 66).

Valmistauduin haastatteluihin tekemällä ensin esihaastatteluja. Esihaastattelujen tarkoituksena on testata haastattelurungon toimivuutta sekä aihepiirien järjestystä. Haastattelujen kesto selviää myös esihaastatteluilla. (Hirsjärvi&Hurme 2001, 72.)

Valitsin teemahaastattelun aineistonkeruu menetelmäksi, koska sitä kautta sain haastateltavilta sellaista tietoa, jota ei yksikössäni ole aiemmin kerätty. Puolistrukturoitu haastattelu oli myös siksi hyvä menetelmä, että pystyi tulkitsemaan haastateltavien elekieltä ja sanatonta viestintää aineistona. Puolistrukturoitu haastattelu mahdollisti myös haastateltavien kokemusten esille tulon paremmin kuin strukturoitu haastattelu.

Haastattelun joustavuuden takia se sopii hyvin erilaisiin tutkimustarkoituksiin. Haastattelussa ollaan kielellisesti suorassa vuorovaikutuksessa tutkittavan kanssa, joten tämä antaa mahdollisuuden tiedonhankinnan suuntaamiselle itse haastattelutilanteessa. Haastattelun avulla on mahdollisuus saada selville myös vastausten motiive-

ja. Ei-kielelliset vihjeet auttavat haastattelijaa vastausten ymmärtämisessä. (Hirsjärvi&Hurme 2001, 34.)

Teemahaastattelussa haastateltavien havainnointi mahdollistuu hyvin. Havainnointia käytetään tarkkailtaessa sekä kielellisiä ilmaisuja että käyttäytymistä. Havainnointi voi olla joko ei-reaktiivista tai reaktiivista, eli havainnoinnin kohde voi olla havainnoinnista tietoinen tai ei. Havainnointia on ensisijaisesti pidetty kvantitatiivisen tutkimuksen menetelmänä, mutta sitä voidaan hyvin käyttää myös kvalitatiivisen tutkimuksen töissä. (Hirsjärvi&Hurme 2001, 37.)

Haastatteluiden sisältö on analysoitu sisällönanalyysi menetelmällä. Haastattelut on nauhoitettu nauhurilla, jotta tulosten analyysi olisi mahdollisimman luotettavaa. Tässä opinnäytetyössä aineiston analyysi on kolmivaiheinen prosessi, johon kuuluvat aineiston redusointi, klusterointi sekä abstrahointi. Redusoinnilla tarkoitetaan aineiston pelkistämistä, klustereinnilla ryhmittelyä ja abstrahoinnilla teoreettisten käsitteiden luomista. (Kyngäs&Vanhanen 1999, 5-7.)

Kirjoitin haastattelut auki nauhurilta kuunneltuna. Luin tekstit useaan kertaan ja kun olin sisäistänyt tiedon aloitin sisällön analyysin. Analyysi alkoi tiedon pelkistämällä. Pelkistämisen voi tehdä käytännössä siten, että etsii auki kirjoitetusta materiaalista ilmaisuja jotka parhaiten vastaavat tutkimuskysymykseen. (Tuomi&Sarajärvi 2002, 110). Haastatteluissa oli kolme pääkysymystä, joten kategorioin vastaukset kolmeen ryhmään ja erotin ne eriväreillä. Pelkistin, eli redusoin kaikki samantyyppiset vastaukset ja ilmaisut ja kirjoitin ne ylös kuten ne olivat olleet alkuperäisessäkin materiaalissa.

Klusteroinnin vaiheessa, joka oli analyysissä seuraava vaihe, etsin poikien haastatteluista yhtäläisyyksiä ja lokeroin ne myös omiin ryhmiinsä. Ryhmittelyssä käydään tarkasti läpi alkuperäiset ilmaukset ja etsitään aineistosta samankaltaisuuksia tai eroavuuksia, jotka ryhmitellään. (Tuomi&Sarajärvi 2009, 90-110). Ryhmittelyn rakensin niin, että laitoin samaa asiaa tarkoittavat ilmaisut ja sanat omiin ryhmiinsä.

Viimeinen vaihe, eli abstrahointi on teoreettisten käsitteiden luomista ja käsitteellistämistä. Tässä vaiheessa eri yläluokat yhdistetään ja muodostetaan yhdeksi käsit-

teeksi. (Kyngäs&Vanhanen 1999, 5-6.) Kokosin käsitteet tässä vaiheessa kahteen eri luokkaan, jotka nimesin hoiva ja tukityöskentely kategorioiksi. Näin sain käsityksen sekä jälkihuollon pojille annetusta tukityöstä että hoivan käytöstä poikien kanssa, heidän näkökulmastaan ja sain tulokset näiden pohjalta.

4.2 Ohjaajien haastattelut

Ohjaajien haastattelut oli tarkoitus toteuttaa alun perin myös teemahaastatteluna. Haastattelun runkona oli poikien haastattelun tavoin kolme teemakysymystä, joiden lisäksi haastattelun edetessä olisi käytetty lisäkysymyksiä vastausten saamisen tueksi. Tarkoituksena oli haastatella viittä ohjaajaa, jotka työskentelevät itsenäistyvien poikien kanssa, jokainen ohjaaja suostui haastatteluun, kun asiasta heille ensimmäisen kerran kerroin. Haastatteluaikojia oli alusta asti vaikea sopia ohjaajien kiireisen työtilanteen takia. Lopulta päädyin tekemään ohjaajille kyselyn, jonka lähetin heille sähköpostiin. Kyselyssä oli kysymyksiä hoivaan ja tukityöskentelyyn liittyen. Vastauksia ei tullut yhdeltäkään ohjaajalta. Tavatessani heitä muistuttelin kyselystä ja he lupasivat siihen vastata pikimmiten. Odotin yhteensä neljä viikkoa ja muistuttelin ohjaajia vielä sähköpostitsekin kyselystä, mutta lopulta kukaan ei vastannut kyselyyn. Näin ollen työni kannalta ja työni tilaajan kannalta tärkeä tieto ohjaajilta, jälkihuolto-työn ammattilaisilta, jäi saamatta.

Mahdollisia syitä sille, miksi ohjaajat eivät osallistuneet kyselyyn voi olla monia. Minulle työn tekijänä oli hämmentävää, ettei yksikään ohjaaja vastannut sillä kysyessäni heidän innostusta alun perin, kertoi jokainen ohjaaja osallistuvansa mielellään haastatteluun. Yksi syy osallistumattomuuteen saattaa toki olla se, että ohjaajat joita halusin haastatella eivät havaintojeni mukaan juurikaan käytä hoivaa ohjauksen menetelmänä. Työni kohdistuessa juuri hoivan käyttöön, saattoi joillekin ohjaajille tulla tunne, että etsin epäkohtia heidän työskentelystään, mikä ei tokikaan ollut aikeeni. Työn ja erityisesti tämän menetelmän käyttöön oton ja kehittelyn kannalta olisi ollut todella tärkeää saada ohjaajien kokemukset ja ajatukset analysoitaviksi. Suunnitelmani onkin tehdä uudet haastattelut ohjaajille tämän opinnäytetyön ulkopuolella, jotta hoiva menetelmää saataisiin kehiteltyä jälkihuollon käyttöön. Toivon, että luettuani

tämän työn ja nähtyään poikien haastatteluiden analyysit ohjaajatkin innostuisivat työskentelystä menetelmän parissa enemmän.

4.3 Havainnointi aineistonkeruu menetelmänä

Tässä opinnäytetyössä on käytetty aineistonkeruu menetelmänä myös havainnointia. Olen havainnoinut kollegoideni työskentelyä poikien kanssa ja reflektoinut myös omaa työskentelyäni.

Havainnointityyppejä on monenlaisia. Havainnointia voidaan käyttää sekä käyttäytymisen että kielellisten ilmaisujen tarkkailuun. Havainnointi sopii menetelmäksi silloin, kun tutkittavalla henkilöllä on esimerkiksi kielellisiä vaikeuksia. Menetelmän tuella voidaan saavuttaa myös sellaisia seikkoja tutkittavan käyttäytymisestä, joita hän ei halua kertoa. Erityisesti vuorovaikutuksen analyysiin havainnointi sopii hyvin. Havainnoinnin huonona puolena on sen keinotekoisuus joissakin olosuhteissa. Mikäli havainnoin kohde tietää, että tutkija seuraa hänen käyttäytymistään, saattaa hän muuttaa sitä havainnoinnin ajaksi. Havainnoitaessa tapahtumat ovat ainutkertaisia, kun taas esimerkiksi haastattelussa voidaan palata myöhemmin samoihin kysymyksiin. Havainnointi on nykyisyyttä eikä siinä voida palata menneisyyteen kuten haastattelussa. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 36-38.)

Poikien kansa työskentelyn havainnointia analysoin samalla kaavalla kuin haastattelujakin. Havaintojen analyysi oli kolmivaiheinen ja sisälsi redusoinnin, klustoroinnin sekä abstrahoinnin. Ensin kirjoitin havainnointini päiväkirjamuotoisesti itselleni muistiin aina, kun tein havaintoja. Sitten auki kirjoitin muistioni, josta sain runsaasti materiaalia. Seuraavassa vaiheessa etsin yhtäläisyyksiä esimerkkitapauksista, eli havainnoistani. Jaoin yhtäläisyyksiä kolmeen eri ryhmään, jotka merkitsin eri väreillä erottaakseni ryhmät. Tämän ryhmittelyn jälkeen tein vielä kaksi yläryhmää, jotka olivat hoiva ja tukityöskentely, eli samat käsiteryhvät kuin haastatteluissakin. Tätä kautta sain tuloksia poikien kanssa työskentelystä havaintojeni perusteella. Havainnointi oli loppujen lopuksi myös ainoa tapa saada tähän opinnäytetyöhön ohjaajien työskentelystä aineistoa, koska ohjaajien haastattelut eivät toteutuneet.

5 TULOKSET

Lastenkodissa jälkihuolto - ja tukityöskentelyllä on tarkoitus antaa nuorille sellaiset valmiudet, että he pärjäävät työskentelyn jälkeen aikuisen elämässä. Nämä ovat muun muassa arkisten asioiden hoito, kodin siisteydestä huolehtiminen, opinnot ja työelämä. Myös nuorten tunne-elämän eheyttäminen ja korvaavien kokemusten luominen ovat osa tukityöskentelyä.

5.1 Poikien haastatteluiden tulokset

Jokaisella lastenkodista itsenäistyvällä pojalla on nimetty yksi tai kaksi ohjaajaa, joiden kanssa hän työskentelee tiiviisti. Työskentelyn onnistumisen kannalta on tärkeää saada luotua luottamuksellinen suhde pojan ja ohjaajan välille. Poikien haastattelujen tulosten mukaan he olivat tyytyväisiä ohjaajiinsa ja kokivat ohjaajat yhtä poikkeusta lukuun ottamatta luotettaviksi. Yksi pojista toi esille ohjaajan epävarmuuden hänen kanssaan ja kertoi tuntevansa, että ohjaaja jopa pelkää häntä. Haastatteluissa pojat toivat esille tyytyväisyyttä asioiden hoitoon ja ohjaajan tavoitettavuuteen. Kaikki haastatellut pojat olivat sitä mieltä, että arki ohjaajan tuella sujuu hyvin.

”No mä saan tukea ruokaan ja sit mä saa noihin toimeentulohakemuksiin. Sitten kouluasioihin..ööö..joskus silloin tällöin saan kyydityksiä.”

Haastatteluiden tulosten mukaan pojat mieltävät ohjaajien avun rajoittuvan pitkälti asioiden hoitoon. He toivat myös esille, että asiat sujuvat kyllä ohjaajien avulla, mutta tuki jää muuten pintapuoliseksi, eikä ohjaajilla aina ole aikaa tai halua olla pojan kanssa sitten, kun kaikki sovitut asiat on hoidettu. Pojat kertoivat myös hakevansa tarvitsemaansa lisätukea joskus lastenkodin puolelta.

Tukityöskentely näyttäytyi tulosten mukaan pojille hyvin samanlaisena kuin ohjaajat sitä havainnointieni perusteella pitävät. Kolme neljästä pojasta oli sitä mieltä, että ohjaajan rooli heidän elämässään on katsoa, että kaikki asiat tulevat hoidetuksi ajallaan ja patistaa heitä kouluun tai työhön.

”No, ainakin kaikkiin hankintoihin ja kouluhommiin ja no sit ns. yksityiselämään, sillei kyl ne siin sit taitais olla.”

Yksi haastatelluista pojista vietti ohjaajansa kanssa aikaa myös muuten kuin asioita hoitaen. Tämä näkyi selkeänä erona muihin poikiin. Tulosten mukaan poika, joka vietti aikaa ohjaajan kanssa enemmän koki olonsa turvalliseksi ja huolehdituksi enemmissä määrin kuin ne pojat, jotka hoitivat ohjaajien kanssa vain käytännön asioita. Selkeästi nousi myös esille se, että poika piti itseään ohjaajalle tärkeänä ja koki, että hänestä välitetään, kun taas muut pojat eivät osanneet arvioida olivatko he ohjaajille tärkeitä. Haastatteluissa nousi esille kuuntelemisen tärkeys ja tunne, että on merkityksellinen aikuiselle. Kaikki pojat kertoivat sen tuntuvan hyvälle, jos ohjaajalla on aikaa istua vieressä ja jutella, vaikka ei olisikaan mitään erityistä juteltavaa. Pojat myös kertoivat haastatteluissa keskustelewansa mielellään ohjaajan kanssa, mutta vain aiheista, jotka ovat heille mieluisia. Kolme neljästä pojasta sanoi, ettei halua puhua menneisyydestään ohjaajan kanssa, koska ei halua miettiä sitä. Yksi pojista kertoi menneisyystyöskentelyn tuntuvan hyvältä nyt, koska luottaa ohjaajaan.

Hoiva osana tukityöskentelyä oli pojille aluksi hämmentävä keskustelun aihe. Kaikki pyysivät tarkennusta termille ennen kuin pääsivät keskustelussa eteenpäin. Hoiva tukityön menetelmänä näyttäytyi kuitenkin kaikkien haastateltujen poikien vastausten perusteella tarpeelliseksi ja tärkeäksi työvälineeksi. Kaikki pojat kertoivat toivovansa joissakin tilanteissa saavansa ohjaajaltaan hoivaa ainakin jossain muodossa. Kaikki pitivät myös ohjaajan sensitiivisyyttä ja tilannetajua tärkeänä siinä, että voivat vastaanottaa hoivaa ohjaajaltaan.

”Kyl sillo jos ottaa päähän tai oikeesti vituttaa ni sillo tuntuu kivalta. Tai nyt just ku tulin maanantaina ja olin ollu kateissa, ni ohjaaja tuli istuu mun huoneeseen ja sit se silitti mua ni tuntu se nyt paremmalta ku se et se olis tullu vaan huutaa mulle.”

Haastatteluissa nousi esille jokaisen pojan kohdalla myös se, että keskusteluja ohjaajan kanssa olisi helpompi käydä, jos ohjaaja olisi fyysisesti lähellä poikaa. Pojat kuvailivat tätä läheisemmäksi ja rennommaksi tavaksi jutella vaikeistakin asioista. Ohjaajan läheisyyden ja empatian osoittaminen poikaa kohtaan koettiin myös epämiellyttäväksi joissakin tilanteissa. Kaksi pojista toi esille, että ei pidä siitä jos ohjaaja

esimerkiksi halua häntä aina vain silloin kun menee huonosti tai on tapahtunut jotakin ikävää.

”Mä en jotenki sillai tykkää, varsinkin jos ..tai no jos muuten niinku tulee et meneepä sillä huonosti ja halaanpas sitä nyt. Siit mä en oikein tykkää.”

Varhaisen lapsuuden muistot ja kokemukset sekä niistä puhuminen oli pojille selkeästi haastattelun raskain osa. Kaikki olivat ilmeeltään vakavia ja vastailivat huomattavasti lyhyemmin kuin aiempiin kysymyksiin. Kysymykset hoivattiinko poikia lapsina vanhempien toimesta saivat kuitenkin myös tuottoisaa ja jopa prosessoivaa keskustelua aikaiseksi. Monella pojalla oli muisto lapsuudesta, että äiti ei pitänyt sylissä eikä lohduttanut, jos loukkasi itsensä. Pojat kertoivat oppineensa jo pieninä huolehtimaan itsestään ja pärjäämään vähemmällä huomiolla. Toisaalta taas he ovat ymmärtäneet hakeneensa vanhempiensa huomiota huonolla käytöksellä.

Pojat toivat haastatteluissa esille, että isättömyys on iso asia heidän elämässään ja kaikki miettivät olisiko elämä mennyt toisin jos isä olisi ollut huolehtimassa heistä. Jotkut isät ovat olleet vankilassa tai muuten eläneet lainvastaista elämää. Monilla isillä on päihderiippuvuuksia ja mielenterveysongelmia. Pojat kertoivat, etteivät halua olla samanlaisia kuin isänsä, mutta silti heidän käyttäytymisensä viittaa vahvasti samanlaisen elämän hakemiseen. Pojat saattavat tiedostamattaan hakea jopa hyväksyntää isiltään viettämällä samankaltaista elämää kuin he. Jotkut tunnistivat toimintansa itsekkin ja osasivat puhua siitä hyvin. Toisille isästä puhuminen taas oli selkeästi raskasta ja he pitivät pitkiä taukoja puheessaan.

Haastattelujen tulosten yhteenvetona voi todeta, että pojat ovat kokonaisuudessaan tyytyväisiä ohjaajan kanssa työskentelyyn, mutta kaipaavat silti enemmän ajan viettoa ohjaajan kanssa. Yhtä lukuun ottamatta pojat kertoivat olevansa vastaanottavaisia hoivalle tukityöskentelyssä, mikäli luottavat ohjaajaan tarpeeksi. Yksi haastattelusta pojista oli soittanut ohjaajalleen haastattelun jälkeen ja kertonut pohtineensa haastattelun innoittamana työskentelyä ohjaajansa kanssa. Poika oli kertonut kaipaavansa enemmän tukea ohjaajalta tunne-elämän asioissa ja hän oli kysynyt ohjaajaltaan voisivatko he jatkossa keskittyä työskentelyssä tunne-elämän asioihin laajemmin.

5.2 Havainnoinnin tulokset

Havainnoinnin analyysin tuloksena voi todeta, että itsenäistyvien poikien tukityöskentelyssä ei tällä hetkellä ohjaajat juurikaan käytä hoivaa työskentelyn menetelmänä. Selkeästi havainnoinnin perusteella nousi kuitenkin poikien käytöksestä esille, että he kaipaisivat ja toisinaan jopa hakevat ohjaajalta hoivallisempaa työtettä. Vaikeissa tilanteissa lähes kaikki pojat osoittivat ikäistään nuorempaa käytöstä ja haastoivat ohjaajaansa epäsovivalla käytöksellään. Lähes poikkeuksetta ohjaajat pitivät tiukan linjan näissä tilanteissa ja lopputulos ei ollut välttämättä pojan kannalta paras mahdollinen. Ohjaustilanteissa, joissa ohjaaja huomioi pojan hädän ja epävarmuuden ja käytti hoivallista työtettä, poika pysyi rauhallisempana ja lopputulos oli vakaampi. Vaikka pojat eivät havainnoimissani ohjaustilanteissa verbaalisesti pyydä ohjaajalta mitään, elekielestä voi tulkita paljon. Tuloksista ilmenee, että ohjaajan tapa puhua, liikkua ja se kuinka kaukana hän on pojasta, määrittää paljon pojan käyttäytymistä. Tilanteet, joissa ohjaajan elekieli ja puhe oli kovaa ja suoraviivaista ja hän oli fyysisesti kaukana pojasta saivat pojat heti hyökkäyslinjalle. Ne tapaukset joissa ohjaajan elekieli ja puhe oli selkeästi pehmeämpää ja hyväksyvämpää ja hän asettui fyysisesti pojan lähelle saivat myös pojan selkeästi rauhoittumaan ja kuuntelemaan ohjaajaa paremmin.

Havainnoinnin analyysin tuloksina ilmeni myös ilon ja hyvänolon tunteiden korostuminen suhteessa ohjaajan olemukseen. Tilanteissa, joissa poika oli iloinen ja tyytyväinen itseensä kaksinkertaistui hänen tyytyväisyytensä ja ilonsa mikäli ohjaajakin oli hänestä ylpeä ja näytti sen pojalle. Taas niissä hetkissä, joissa ohjaaja ei juurikaan innostunut pojan riemusta vaan muistutteli eleettömästi että hommia on vielä paljon hoidettavana, laantui myös pojan ilo huomattavasti ja hän vetäytyi ohjaajasta. Havainnoinnin kautta tuli selvästi esille myös poikien huomionhakuisuus ohjaajiltaan, joilta he eivät saaneet hoivaa. Pojat, joiden ohjaaja säännöllisesti käytti hoivaa menetelmänä olivat pääsääntöisesti heidän kohdatessaan rauhallisempia, kun taas hoivaa riittämättömästi saaneet pojat hakivat heti ohjaajan nähtyään huomiota levottomalla käytöksellä tai kertomalla heti vuolaasti mitä on tapahtunut viime aikoina. Selkeästi kaikkia poikia rauhoitti ohjaajan rauhallisuus ja hetkeen pysähtyminen. Havainnoin-

nissa ilmeni myös, että pojat jotka saivat arkisissa kohtaamisissa ohjaajalta fyysistä kosketusta jaksoivat olla tilanteissa pidempään. Ohjaajan rauhoittava kosketus pojan olkapäälle vaikeassa tilanteessa sai hänet jäämään paikoilleen, kun taas toisessa tilanteessa ohjaajan istuessa pöydän toisella puolella pojan tuskaillessa oloaan tappaaminen loppui lyhyeen, kun poika poistui tilanteesta.

Säännöllinen ja suunnitelmallinen hoivan käyttö erottui havainnoinnin analyysissä. Ohjaajan käytettyä yhden pojan kanssa pitkään hoivaa menetelmänä työskentelyssä, nousi tämä analyysissä selkeästi muista havainnoista erilleen. Pojan ja ohjaajan suhde oli tiivis ja luottamuksellinen. Tämän pystyi havaitsemaan pojan tavasta olla ohjaajan kanssa ja jakaa vaikeatkin asiat rehellisesti. Työskentelyä havainnoidessa näkyi myös selvästi sen eteneminen. Poika sai asioitaan järjestykseen ja pystyi aloittamaan itsenäisen elämän. Vaikka pojan ja ohjaajan työskentelyn aikana tuli vaikeita tilanteita, pysyivät kohtaamiset pääsääntöisesti rauhallisina ja tasaisina, kun ohjaajalla oli selkeästi koko ajan hoivallinen näkökulma työskentelyyn.

Yhteenvedona havainnoinnin analyysin tuloksista voi sanoa, että pojat selkeästi hakevat ohjaajilta enemmän hoivaa ja huolenpitoa mitä tällä hetkellä saavat. Ohjaajat vastaavat näihin poikien pyyntöihin joiltakin osin, mutta usein heiltä jää huomaamatta pojan viestintä hoivan kaipuusta.

5 POHDINTA JA KEHITTÄMISEHDOTUKSET

Tämän opinnäytetyön tekeminen on ollut minulle työni kannalta tärkeä. Pojat ja hoivaaminen ovat lähellä sydäntäni ja erityisesti lastenkotien kasvattamat pojat ovat aina kiinnostaneet minua ammatillisesti. Tämän työn tulosten kautta sain myös varmuutta omille ajatuksilleni hoivan tärkeydestä ja sitä kautta varmuutta käyttää menetelmää jatkossakin ohjaustyössä. Seurattuani poikien itsenäistymisen harjoittelua ja ohjaajien työskentelyä heidän kanssaan sain ajatuksen lähteä tutkimaan kuinka hoivaa käytetään, onko se tarpeellista ja miten pojat sen kokevat. Nämä tavoitteet toteutuivatkin tässä opinnäytetyössä mielestäni hyvin. Poikien haastatteluiden ja havainnointien perusteella sain paljon vastauksia kysymyksiini ja tietoperusta vahvisti niitä hyvin. Teemahaastattelujen avulla löytyi yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia poikien tar-

peista ja työskentelyistä heidän kanssaan. Haastatteluiden tekeminen pojille oli todella antoisaa ja oli hienoa huomata kuinka innolla he lähtivät niihin mukaan ja kuinka rehellisesti ja avoimesti he vastasivat kysymyksiin.

Opinnäytetyön tuloksiin vaikutti suurelta osin se, etten saanut yhdeltäkään ohjaajalta vastausta kyselyyn, jonka tein. Juuri ohjaajien ajatukset ja näkökulma poikien kanssa työskentelyyn ja hoivan käyttöön olisi ollut jatkokehittelyn kannalta todella tärkeää. Sisällön analyysi oli minulle täysin uusi asia ja aluksi se tuntui kovin haastavalta. Hyvän ja työlleni sopivan analyysitavan löydettyäni siitä tuli kuitenkin jopa mukavaa.

Jatkotyöskentelynä toivon, että yksikössäni otettaisiin hoiva menetelmä poikien kanssa työskentelyssä käyttöön ja siitä kehitettäisiin juuri siihen yksikköön ja niille ohjaajille jotka poikien kanssa työskentelevät sopiva työkalu. Menetelmän käyttöönottoa ennen on tärkeää tehdä ohjaajille uudet haastattelut ja mahdollisesti koota työryhmä, jotka lähtisivät työstämään menetelmää ja sen käyttöä. Pidemmän ajan tärkeänä minulla on saada hoiva menetelmä laajasti käyttöön sijaishuollon jälkihuollossa ja sisällyttää hoivan käyttö ja sen tärkeys yksikköni henkilökunnan koulutuksiin. Tässä opinnäytetyössä sain tuotua esille sen, mitä alun perin lähdin etsimäänkin. Hoivan tärkeys tuli analyyseissä ja tietoperustan kautta esille ja erityisesti poikien kokemukset nousivat esiin voimakkaasti. Pidän tätä opinnäytetyötä tärkeänä ei vaan oman yksikköni jälkihuollolle, vaan yleisesti lastensuojelun sijaishuollolle ja jälkihuollolle.

LÄHTEET

- Aalberg Veikko & Siimes Martti A 2007. Lapsesta aikuiseksi. Helsinki: Kustannus-osakeyhtiö Nemo.
- Hirsjärvi Sirkka & Hurme Helena 2001. Tutkimushaastattelu. Helsinki: Helsingin Yliopisto.
- Korkiakangas Mikko, Lyytinen Paula & Lyytinen Heikki (toim.) 1995. Näkökulmia kehityopsykologiaan. Helsinki: WSOY.
- Kyngäs Helvi & Vanhanen Liisa 1999. Sisällön analyysi. Oulu: Oulun yliopisto.
- Lastensuojelulaki §76. Finlex.
- Pollack William 1998. Tosi poikia. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Rantanen Ilkka 2010. Pahat pojat ja hyvät kasvattajat. Omakustanne.
- Rusanen Erja 2011. Hoiva, kiintymys ja lapsen kehitys. Porvoo: Finn Lectura.
- Sinkkonen Jari 2010. Nuoruusikä. Helsinki: WSOY.
- Sinkkonen Jari 1990. Pienistä pojista kunnon miehiä. Helsinki: WSOY.
- Terveystieteiden tutkimuskeskus, Tilastoraportti 25/2015 , 4.12.2015.
<http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2015120422151>.
- Turtiainen Juha, Purjo Timo (toim.) 2008. Väkivaltaisesta nuoruudesta vastuulliseen aikuisuuteen. Helsinki.
- Tuomi Jouni & Sarajärvi Anneli 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

LIITTEET

Poikien teemahaastattelun runko:

Taustatiedot:

Ikä, koulutus, perhetausta

Pojan kokemus hoivan käytöstä tukityössä

- Onko saanut hoivaa
- miten tulee hoivatuksi
- onko hoivan käyttö tuntunut hyvältä

Pojan tyytyväisyys tukityöhön

- minkälaisiin asioihin saanut tukea
- onko tukea ollut riittävästi
- mitä toivoisi saavansa enemmän ohjaajalta

Pojan muistot ja kokemukset lapsuudesta

- onko poika tullut lapsena hoivatuksi
- onko hän kokenut olonsa turvalliseksi
- onko hän kokenut kiintyneensä hoitajaansa lapsena